

OFFICINA KÖNYVTÁR 18.

RÉGI OLASZ NOVELLÁK

Válogatta, fordította és előszóval ellátta:
KILÉNYI MÁRIA

OFFICINA NYOMDA- ÉS KIADÓVÁLLALAT
BUDAPEST, 1942

TARTALOM

**HOGYAN VETTE FELESÉGÜL EGY ORVOS
A TOLOSAI ÉRSEK UNOKAHÚGÁT**

LÁTOMÁS

A DOGE LEÁNYA

VAKOK CIVÓDÁSA

A SIENAI SZERELMESEK

AZ ÖRDÖG HÁZASODIK

HÓEMBERKE

A VELENCEI SZERECSÉN

AZ ÁLARCOS HÖLGY

Három évszázad dús olasz novellaterméséből került ki ez a kis gyűjtemény. A bőségesen áradó olasz mesélőkedv a kései középkor és a renaissance izgalmasan sokféle arculatát mutatja meg ebben a műfajban, mely gazdag, sokréttű és ellentmondó, mint maga az élet, a kor és a föld, ahonnan fakadt. Misztikus és nyersen érzéki, lovagi és egyben polgári, sőt népies. A nő tiszteletét a költészetre hagyja; a novella cinikus, asszony- és klérusellenes. Oktat, moralizál; szabadszájú tréfálkozások mellett a kor társadalmi konvencióinak és a finomodó műveltségnek ábrázolója. A középkor világában is az öröm, a duzzadó életkedv megszólaltatója.

Motívumait a költői lelemény örök készleteiből meríti: keleti tündérmesék, széphistóriák, anekdoták, ókori írók és a Gesta Romanorum. Való történetek, melyeket a szóhagyomány tartott fenn, míg irodalmi formát öltöttek. Elsősorban maga az élet.

Sokfelől merítettek és belőlük is sokan merítettek: Shakespeare és Schiller, Goethe és Arany, Maupassant és Mikszáth, Sem Benelli, Heltai és mások.

Az olasz novella fejlődése során az egyes korszakok stílusa a középkorból a renaissanceba hajló társadalmi, kultúráli és életstílus tükröződése. Az irodalmi műfajok közül legközelebb állt a mindennapi élethez, ezért érdekes, eleven ma is.

Toscana itt is vezet... A 13. századi legrégebb gyűjtemény - a Novellino - némely darabjának éles, tiszta, kemény vonala lenyűgözően emlékeztet a kor festményeire: itt is ugyanaz a művészi elv: az egyszerű eszközök céltudatos, nemesen szigorú alkalmazása. A 14. században ez a tiszta stílus, mint a képeknél is, lendülettel telik meg. Ez a novella irodalmivá avatójának, Boccaccionak százada. A 15. században a novella formában, színben, eszközökben, tárgyiban gazdagodik, de már mutatkozik a dekadencia. A bámulatosan pregnáns és csattanós előadás sokszor terjengős, érzélgős lesz. A 16. században következik be a teljes kifejlés: a lendületes, kemény eseményfűzés elpuhul, a kimért, világos vonalvezetés összekuszálódik, aprólékos részletek, kitérések tapadnak a merev vázra; bőbeszédű és díszített, a bensőség és a tiszta vonal rovására; mint ahogy Itália festészetében is ugyanezt a folyamatot látjuk, ha a trecentoból a cinquecento felé haladunk. De ezek az egységet megbontó részletek bizonyos tekintetben új fejlődés kezdetét jelentik: az eseménymondásba fűzött egy-egy kezdetleges interieur-rajz, dadogó lélekábrázolás már a modern novellairodalom kitágult köre felé mutat.

*

HOGYAN VETTE FELESÉGÜL EGY ORVOS A TOLOSAI ÉRSEK UNOKAHÚGÁT

- A Novellinoból (13. század vége.) -

Egy tolosai orvos nemes úrileányt vett feleségül: Menolla érsek unokahúgát.

Két hónappal a menyegző után az asszony férjét leánygyermekkel ajándékozta meg. Az orvos nem neheztelt: még ő vigasztalta az asszonyt; váltig bizonygatta, hogy a doktorok tudománya szerint, annak rendjén-módján tőle lehet a gyerek. Ily szavakkal és szép példálódzással még azt is tagadta, hogy holmi elvetélésről lenne szó.

Vajúdása alatt nagy tisztelettel vette körül az asszonyt, a szülés után pedig így szólt hozzá:

- Madonna, minden tiszteletet megadtam neked, ami csak tőlem tellett. Most azonban arra kérlek, ha szeretsz, térj vissza apád házába. És tisztelem a leánykádát is.

Így estek a dolgok. Amikor az érsek meghallotta, hogy az orvos utilapút kötött az unokahúga talpára, maga elé citálta és mivelhogy nagy ember volt, nagy szavakat zúgott a doktor feje fölött és gőgösen meg is fenyegette.

Mire elfogyott a szava, a doktor így felelt:

- Én feleségül vettem kegyelmességed unokahúgát abban a hiszemben, elég vagyonos vagyok, hogy jóltartsam, etessem családomat. Úgy szándékoztam, hogy minden évben gyerekem lesz: egy - de nem több. Mármost az asszony kéthavonként kezdi nekem vetni a fiaikat. Ha ez nálunk mindig így lesz, én bizony nem győzöm. Nem vagyok olyan tehetős, hogy ennyi gyereket felneveljek és kegyelmességednek se válik becsületére, hogy a nemzetsége inségre jut. Ezért megkövetem szépen, adja a húgát nálam tehetősebb emberhez. Különben szégyent vall még kegyelmességed!

LÁTOMÁS

- Iacopo Passavanti († 1357) -

Élt Nevers grófságában egy jóságos és istenfélő szegény ember; szénégetés volt a mestersége, ezzel kereste kenyerét. Egy napon begyűjtotta a szénégető gödröt, az éjszakát kis kunyhójában töltötte és örködött a tüzes gödör mellett.

Éjfélkor nagy sikoltozásra ébredt. Kimászik kunyhójából, megnézi, mi történt, hát látja, hogy túlhan a gödrön hangos jajveszékeléssel kibomlott hajú, mezítelen asszony szalad az ő kunyhója felé. Fekete lovon egy lovas vágtat mögötte, kezében csupasz pengéjű kés villog, ló és lovas szájából, szeméből, orrából izzó tűz lángja csap ki. Az asszony most az égő gödör szélére ér, de visszariad, megtorpan, a gödörbe ugrani sem mer, csak fut körbe a gödör szélén. Nyomában a lovas, már utóléri. Az asszony sikoltozik, a lovas megragadja röpdöső hajánál fogva, a kést két keble közé dőfi kegyetlenül. Az asszony összerogy, patakzik vére. És a lovas vérrel csapzott haját megmarkolva, beletaszítja az izzó szenesgödörbe, tűz égeti az asszony testét, majd kínzója visszarántja a lángokból s maga elé ültetvén lova nyakába, sebesen elvágat vele azon az úton, amerről jött.

Másodnap, harmadnap éjjel is megjelent ez a látomás a szénégető előtt. És mivelhogy a nevers-i gróf házanépéhez tartozott és a kegyeslelkű gróf kedvelte őt mestersége miatt meg jóságos szívéért, elment a grófhöz és elmondta, minő látomása volt három éjszakán. A gróf kiment a gödörhöz és ott töltötte az éjszakát. Jött az éjféle óra és akkor a kunyhóból mindketten megpillantották a sikoltozó asszonyt és nyomában a lovagot és megismétlődött mindaz, amit a szénégető előbb látott.

A gróf nagyon megrémült a rettenetes dolgok láttán, de összeszedte bátorságát és rákiáltott a kegyetlen lovagra, amint az tovavágtatott fekete lován az átdöfött keblű, égő asszonnyal. Kérlete, álljon meg és mondja el, mit jelent e látomás. - Lovát megfordította a lovas és hangos zokogás közepette így szólt:

- Gróf uram, Isten akarta így, Ő mutatta meg neked kínszenvedésünket. És minthogy okát kérde, tudd meg, hogy Giuffredi voltam a földi életben, a te lovagod és udvarodban nevelkedtem. Ez az asszony, akivel én nagy kegyetlenséggel bánok, Beatrice úrnő, a te kedves Berlinghieri lovagod hitvese. Egymással éltük a tiltott szerelem örömeit és bűnös egyetértésben jártunk. És hogy szabadabban cselekedhesse a rosszat, cinkosságunk arra vitte őt, hogy megölje férjét. És megátalkodtunk a bűnben halálunk órájáig. De midőn eljött halálunk órája, bűnbánat kelt bennünk, előbb az ő sora jött el, azután az enyém. Meggyóntuk bűnünket és Isten irgalmat adott nekünk: örök kárhozat helyett a tisztító tűz ideigtartó kínjait mérte ránk. Tudd meg, nem vagyunk kárhozottak: a tisztító tüzet szenvedjük eképpen. Nagy kínjaink egykor majd véget érnek.

És kérte a gróf, mondja el pontosabban, hadd értse meg kínszenvedésüket. Könnyezve és sóhajtozva felelte a lovas:

- E hölgy hozzám való szerelmében megölte férjét: ezért az isteni igazságszolgáltatás-szabta ideig az én kezemtől kell penitenciául minden éjjel kínhalált szenvednie. És mivelhogy földi életében az én látomra szerelmes testi vágyra gyúlt, minden éjjel két kezemmel vetem a tűzbe, égjen ott - ahogyan mutatta nektek a látomás. Szemtől-szembe állván egykoron, nagy kívánczósra, vigasságra gerjedtünk, mert egymás gyönyörűségére voltunk, ezért most látván ki-ki másikat, nagy gyűlölség tölt el bennünket és lettünk egymásnak adáz üldözői. És amint hajdan tilos szerelemre gyujtá egy a másikat, így okozunk most egymásnak kegyetlen gyötrel-

meket. Mert minden kín, mit néki osztok, engem is ér; a kés, amellyel sebzem őt, csupa tűz és olthatatlan. És midőn testét a lángok közé vetem, meghurcolom és égő tagjait karomban elviszem, egész-magam is égek abban a tűzben, amelyben ő ég. A fekete ló a gonosz szellem, ennek adattunk, hogy meggyötörjön. És van még kínunk számtalan. Imádkozzatok Istenhez miérettünk, adjatok alamizsnát és mondassatok misét, hogy könnyebbséget nyerjünk kínszenvedéseinkben.

Így szólt a lovag és eltűnt, mint a villám.

A DOGE LEÁNYA

- Ser Giovanni Fiorentino (14. század.) -

Élt hajdan Velence nemes városában egy nemeslelkű, bölcs és gazdag doge. Roppant eszes és minden dolgában körültekintő ember volt. Ez a doge, akit messer Valeriano Accottaninak hívtak, Velence legnagyobb templomához, a Szent Márkus székesegyházhoz gazdagon díszített, gyönyörű harangtornyot építtetett és ez a torony volt akkoriban Velence legnagyobb büszkesége. Az alapzat lerakásánál azonban valami hiba eshetett, mert a szép tornyot az a veszély fenyegette, hogy bedől. Ezért a doge úr egész Itáliában kihirdette, hogy keres egy jeles mestert, aki helyreállítja a tornyot. Jöjjön hozzá a mester és annyi pénzt kap, amennyit akar és kíván.

Flórenciában egy ügyes építőmester, Bindo nevezetű, meghallotta, hogyan áll a torony dolga és elhatározta, hogy elvállalja a munkát. Fiával meg feleségével elköltözött Flórenciából és Velencébe ment. Megnézte a tornyot; gondolta, helyre tudná állítani. Elment hát a dogehez és így szólt:

- Uram, eljöttem, hogy helyrehozzam tornyodat.

A doge tisztességgel fogadta és miután sok szó esett köztük, így szólt:

- Mesterem, kérlek, kezd el minél hamarabb a munkát, hadd lássam, mit végzel!

Szólt a mester: Meglesz, uram. - És rögtön kiadta a parancsot, kezdjék a munkát. Nagy buzgalommal, rövid idő alatt úgy helyrehozta a tornyot, hogy új formája még szebb volt a réginél. Nagyon tetszett ez a dogenak és annyi pénzt ajándékozott a mesternek, amennyit ez kért, azonfelül velencei polgárjogot adományozott és gazdag járadékot juttatott neki. Majd így szólt hozzá:

- Mester! Építs nekem palotát. Kamra is legyen benne, hol a velencei köztársaságnak minden kincsét és vagyonát őrizhetem.

A mester erre nyomban nekilátott a palota építésének és gyönyörű szép kamrát helyezett belé, hogy ott őrizték a kincseket. Ravasz mesterkedéssel azonban falába követ helyezett, melyet el lehetett mozdítani kifelé is, befelé is; azt tervezte ugyanis, hogy így majd kedve szerint bejárathatja a kamrába. Erről a titkos bejáratról nem tudott senki a világon.

Elkészült a palota és a doge minden kincset a kamrába hordatott: sok arannyal átszőtt damasztzsöveget, kárpitokat, szőnyeget, köntösöket és más drágaságokat, meg a sok aranyat, ezüstöt. Ezt a kamrát a Doge és a Velencei Köztársaság Kincsházának nevezték. Ötszörös lakattal volt lezárva; Velence négy legelőkelőbb polgárát bízták meg a tisztséggel, hogy a négy kulcsot őrizték és „Velence Kincseskamrájának őrzésére kirendelt kamarásoknak” nevezték őket. Az ötödik kulcsot a doge magánál tartotta; így a kamrát csak akkor lehetett kinyitni, ha ebben mind az öten megegyeztek.

Bindo mester a város polgáraként családotul megtelepedett Velencében és költekező, dús életet élt. Fia, Ricciardo, ugyancsak szórta a pénzt, úgy hogy egy idő múlva a fölös kiadásokra már nem telt. Így ment ez egy darabig. Ekkor a mester egy éjjel magával vitte a fiát, vitt egy létrát, néhány szükséges vasszerszámot, egy kis meszet. A kincskamra elé mentek, a nyíláshoz, amit a mester szántsándékkal hagyott a falban. Fálnak támasztották a létrát, eltávolították a laza követ, bemásztak a kamrába és az egyik almáriomból elvittek egy szép aranyserleget. Majd megint kimásztak a szabadba és visszaigazították helyére a követ. Hazaérve,

darabokra zúzták a serleget, a darabokat egyenként Lombardia különböző városaiba küldték. Ilyen módon folytatták tovább költekező életmódjukat.

Történt azután, hogy egy bíboros látogatását várták Velencében. A magas vendég tiszteletére a doge ki akarta nyittatni a kincsesházat, hogy megmutassa a drágaságokat, az ezüstöt, a kárpitokat és a többi gazdagságot. Csakugyan kinyitották a kamrát, de ahogyan előszedték a drágaságokat - hiányzott a serleg. Nagy lett erre a felzúdulás; a kamarások nyomban a doge-hoz mentek és jelentették, hogy nincs meg a serleg. A doge módfelett elcsodálkozott és azt mondta:

- Ez a dolog maradjon köztetek.

Hosszú tanakodás után megparancsolta a kamarásoknak, hogy mindaddig hallgassanak és ne tegyenek semmit, míg a bíboros el nem távozott a városból.

Így is történt. A bíboros megérkezett, majd nagy ünnepség után eltávozott a városból. A doge ekkor magához hívatta a négy kamarás urat és számonkérte tőlük, hogyan tűnhetett el a serleg. Parancsára addig nem távozhattak a palotából, míg a serleg elő nem kerül. Így szólt hozzájuk:

- Ez köztetek történt.

A négy kamarás összedugta a fejét, törték eszüket, de el nem tudták képzelni, hogyan tűnhetett el a serleg. - Egyikük aztán így szólt:

- Nézzük csak, be lehet-e jutni a kincseskamrába máshonnan is, mint a kapun?

Megvizsgálták a kamrát, de nem találtak más bejáratot. Majd még aprólékosabban vizsgálták meg a dolgot: megtöltötték a kamrát puha szalmával és belül meggyújtották. Jól bezárták az ablakokat meg a kaput, hogy a füst ki ne szivároghasson. Amint a puha szalma égni kezdett, olyan ereje volt a füstnek, hogy csak úgy sistergett és kitódult a titkos nyíláson. - A kamarások most látták, hogyan esett a kár. A doge-hoz siettek és elmondták neki, mi történt. Így szólt a doge:

- Egy szót se szóljatok, különben nem fogjuk el a tolvajt!

Szurokkal teli üstöt vitetett a kincseskamrába, a nyílás lábához; éjjel-nappal éleszeni kellett alatta a tüzet, hogy folyton forrjon alatta a szurok. - Telt-múlt az idő és a mesternek meg a fiának megint kifogyott a pénze. Így hát éjjel elmentek a kincseskamra falában levő nyíláshoz, kiemelték a követ és a mester bemászott... Hát beleesett a rotyogó, forró szurokba. Derékig állt az üstben és sehogyse tudott kikászálódni belőle. Érezte, hogy ütött az utolsó órája. Hirtelen nagyra szánta el magát. Szólította a fiát és imigyen beszélt hozzá:

- Kedves fiam, én úgyis meghalok: vágd le a fejem, hogy fel ne ismerjék testemet. Fejemet vidd magaddal, földeld el valahol, hogy meg ne találja senki. Távozzál innen óvatosan és vigasztald anyádat. Ha valaki kérdezősködik felőlem, mondd, hogy Flórenciába utaztam ügyes-bajos dolgaiban.

A fiú sírvafakadt, majd megszakadt a szíve és verte a mellét.

- Jaj, jaj, édesapám! - kiáltotta.

- Édes fiam - mondta az apja - jobb, ha csak egyikünk hal meg, mintha mindketten. Ezért tedd, amit mondok, és hordd el magad.

Erre a fiú csakugyan levágta apja fejét és magával vitte. A törzs azonban az üstben maradt s úgy szétfőtt a szurokban, hogy egészen szétmállott, csak egy kis csonk maradt belőle. A fiú hazament, ügyesen elföldelte apja fejét, aztán elmonda anyjának, mi történt. Az asszony hangos jajveszékelést akart csapni, de a fiú lefogta két karját és így szólt:

- Ne lármázz, mert életünkbe kerülhet! Igazán, légy már okos, anyám. - Ilyenformán lecsendesítette.

Másnap reggel megtalálták a testet és elvitték a dogehez. Ez módfelett elcsodálkozott. El nem képzelhette, ki lehet ez az ember. Így beszélt:

- Annyi szent, hogy ketten voltak. Elcsíptük az egyiket, most fogjuk el a másikat is.

Megszólalt az egyik kamarás úr:

- Kikösködtem, mit tegyünk. Gondolom, ennek az embernek van felesége, gyereke, vagy rokona a városban. Hurcoltassuk a testet városszerte, állítsunk fel istrázsákat, akik figyelik, ki sír, ki sajnálkozik rajta. Ha találunk valakit, vezessék ide és kivallatjuk. Ilyenformán megtaláljuk a rabló cinkosát.

Elhatározták, hogy így is cselekszenek. Végighurcoltatták a testet a városon, mögötte mentek az istrázsák. Épp a mester háza elé ért a menet, midőn az asszony az ablakhoz lépett. Ura megcsúfoltatását látván, hangosan felsikoltott. Szólt ekkor a fiú:

- Jaj, anyám, mit csinálsz?

Ricciardo nyomban észrevette, hogy lépre akarják csalni. Fogott hát egy kést és alaposan a kezébe vágott.

Az istrázsák meghallották a sikoltást, azonnal berohantak a házba és megkérdezték az asszonyt, mi baja. A fiú felelt:

- Vágtam ezzel a késsel és beleszaladt a kezembe, ezért sikoltott anyám, mert megijedt, hogy nagyon fáj.

Látták mindjárt az istrázsák, hogy véres a keze, látták a sebet is, hát elhitték a beszédet. Bejárták az egész várost, de nem találtak senkit, aki felindult volna a holttest miatt. Az istrázsák visszatértek a dogehez. Azt a parancsot kapták, hogy a téren állítsanak fel akasztófát és a holttestet lábánál fogva húzzák fel a kötéltre. Az akasztófa közelében istrázsákat állítottak, akik rejtett helyükről éjjel-nappal figyelték, jön-e valaki a halott megsiratására. A városban híre terjedt, hogy a csonka holttestet felakasztották és odacsődültek, hogy megnézzék. Hallotta az asszony is a szörnyűséget és fiának azt mondta:

- Milyen rettenetes szégyen, hogy apádat így felakasztották.

Felelte a fiú:

- Anyám, az Isten szerelmére, hallgass! Ha elfognak, én is így járok. Az ég szerelmére, ne szólj, tűnj egy kis ideig, míg elmúlik fejünk fölül ez a szerencsétlenség.

Az asszonyban nem volt béketűrés s egyre hánytorgatta:

- Ha férfi volnék, nem asszony, már rég leszedtem volna. Ha te le nem veszed, magam megyek érte az éjjel.

Látta az ifjú, anyja hajthatatlanul elhatározta, hogy leszedi a holttestet. Szerzett a barátoktól tizenkét fekete kámzsát, majd egy este kiment a kikötőbe és felszedett tizenkét rakodómunkást, hazavezette, a hátsó kapun egy kamrába engedte őket és annyi ételt-italt tett eléjük, amennyit szemük-szájuk kívánt. Mikor már jól felöntöttek a garatra, beöltöztette őket a fekete kámzsákba, ijesztő álarcokat aggatott rájuk, mindegyiknek meggyújtott fáklyát adott a kezébe, úgy, hogy valóban olyanok voltak mint a pokolbeli ördögök. A fiú meg fekete posztóval letakart lóra szállt, a ló takarója teli volt tüzzel horgokkal, minden horogba égő gyertya volt szúrva. Arcára irtózatosságot borított, majd a csapat élére állt és így szólt:

- Csináljátok azt, amit én csinállok!

Egyenesen a térre tartottak, az akasztott holttesthez. Ütött az éjféli óra és koromsötétség lepett el mindent. Ezek pedig keresztül-kasul száguldottak a téren. Az istrázsák rettenetesen megremültek; azt hitték, a pokol gonosz szellemei jöttek értük és az a lovas maga a nagy Lucifer. Majd látván, hogy a lovas az akasztófához vágat, az istrázsák ijedtükben eliramodtak. A lovas levágta a holttestet, a nyeregkápára helyezte, a fekete csapat élére vágatott és hazanyargalt velük. Otthon pénzt nyomott mindegyiknek a markába, lehúzta róluk a kámzsát és szélnek eresztette az egész társaságot. Aztán nagy titokban eltemette a holttestet.

Reggel jelentették a dogenak, hogy a holttestnek nyomaveszett. A doge hívatta az istrázsákat, mert tudni akarta, hová lett a holttest. Szóltak az istrázsák:

- Nagyságos urunk, való igaz, amit mondunk: Ma éjjel, éjfél után jött egy nagy sereg és jól láttuk, hogy velük jött a nagy-fényes Lucifer is. Azt hisszük, ő falta fel a halottat. Az ördögök serege jött az akasztott emberért és mi elmenekültünk.

A doge rögtön látta, hogy valami csalafintaság van a dologban. Keményen elhatározta, kifürkészi, ki lehet az az agyafúrt fickó. Titokban tanácsot tartott, ahol is elhatározták, hogy húsz napig nem szabad friss húst eladni Velencében. Így is történt. Ezen mindenki módfelett csodálkozott. Aztán a doge levágtatott egy szép, szopós borjat és egy forintért árusíttatta fontját. Meghagyta a mészárosnak, jegyezze meg jól, ki vesz a húsból. Azt gondolta ugyanis magában:

- Aki rabol, az rendszerint falánk is. A rabló nem tudja türtőztetni magát: van pénze, hát elmegy a húsért és szívesen megad egy forintot is fontjáért.

Kihirdettette tehát a városban, hogy aki húst akar, jöjjön a piacra.

A kalmárok és a nemes urak mind jöttek a borjúhúsért, de mihelyt meghallották, hogy forintot kérnek fontjáért, senkinek se kellett. Elterjedt a hír az egész városban, Ricciardo anyjának is fülébe jutott, hogy van már hús. Így szólt hát a fiához:

- Kedvem támadt egy kis borjúhúsra.

- Anyám, ne siess a hússal; várj, míg másoknak is mérnek. Gondom lesz rá, hogy te is kapj belőle, de én nem akarok első lenni - csillapította Ricciardo.

Az asszonynak nem volt valami sok sütnivalója és folyton nyaggatta a fiát, hogy szeretne a húsból. Ricciardo félt, hogy valaki mással vetet belőle. Csináltatott hát egy pástétomot, egy üveg borba ópiumot kevert és amikor beesteledett, fogta a pástétomot meg a bort és egy cipó kenyeret. Szakállt ragasztott magának, nagy, kámzsás bőrgallért kerített a nyakába és ment a boltba, ahol a borjúhúst mérték. Ott volt még az egész borjú.

Bekopogott. Így szólt erre az egyik istrázsa:

- Ki vagy?

- Meg tudnátok mondani nekem, hol van a Ventura mészáros boltja? - kérdezte Ricciardo.

- Melyik Venturáé?

- Én bizony nem tudom a keresztnévét; hogy az ördögbe is, bár sose lett volna dolgom vele - mondotta Ricciardo.

- Ki küldött? - kérdezi erre a másik istrázsa.

- A felesége. És rámbízta, adjam át neki ezeket a holmikat, hogy vacsorázzék meg. Tegyétek meg nekem a szívességet: vigyázzatok erre, míg én hazaszaladok és megkérdem pontosan, hol a bolt. Ne csodálkozzatok, hogy nem ismerem, mert nem régen lakom a városban.

Otthagyták az istrázsáknak a pástétomot, a kenyeret meg a bort és úgy tett, mintha eltávoznék mondván:

- Rögtön visszajövök.

Az istrázsák átvették a holmit, majd az egyik megszólalt:

- No, ma este szerencsénk volt! - És a szájára tapasztotta a borosüveget, jókorát húzott belőle. Aztán továbbadta komájának: Nyeljed csak, ilyen jót úgy se ittál!

Komája is ivott belőle. Még fecsegték egy darabig, aztán hatott az altató és elaludtak mind a ketten. Ricciardo az ajtó hasadékán át figyelte őket és mikor elaludtak, bement a boltba, fogta a borjat és úgy, ahogy volt, hazavitte az egészet. Otthon így szólt anyjához:

- Teljesült a kívánságod. - És feldarabolta a borjat. Az anyja nagy fazék húst főzött belőle.

Jelentették a dogének az esetet és amikor meghallotta, milyen különös módon lopta el a tolvaj a borjat, nagyon csodálkozott és elhatározta, kideríti, ki a tettes. Száz szegény embert hozatott a palotába, mindegyiknek felíratta a nevét, majd így szólt hozzájuk:

- Térjete be Velence minden házába és kérjete alamizsnát. De figyeljete, hol főznek húst, vagy hol fő nagy fazék a tűzön. Addig könyörögjete, míg húst, vagy levest nem kaptok. Aki közületek ilyen házban járt és jelent nekem, annak húsz forintot adatok.

A száz csavargó bejárta a várost és mindenütt alamizsnát kért. Az egyik éhenkórász véletlenül Ricciardo házába állított be és ahogy betette lábát a konyhába, látta, hogy ott húst főznek. Hát kért belőle Isten nevében. Az ostoba asszony, mivelhogy bőviben volt hús, adott neki egy falatkát. A koldus megköszönte, mondván:

- Isten fizesse meg! - És már is rohant le a lépcsőn.

Ricciardo a lépcső alján beleütközött szegénybe és látván kezében a húst, így szólt:

- Gyere vissza, adok még!

A koldus visszament a konyhába. Ricciardo beengedte a szobába, ott rátámadt, fejbeverte baltával és testét az árnyékszék nyílásán ledobta a lagunába. Aztán bezárta a ház kapuját.

Este a koldusok - ígéretük szerint - visszatértek a doge palotájába, de mind azt mondták, hogy nem láttak semmit. A doge megszámláltatta az embereket, sorra felolvastatta nevüket és ekkor kiderült, hogy egy közülük hiányzik. Ezen igen elcsodálkoztak. Majd gondolt egyet a doge és így szólt:

- Az a szegény bizonynyal meghalt. - Aztán összehívta a Tanácsot és mondotta: Valóban tudnom kell, ki az az ember!

Erre az egyik tanácsos így szólt:

- Uram, előbb a falánkság bűnével akartad a rablót léprecsalni: most csalogasd a paráznaság bűnével!

- Aki sokat tud, sokat próbál. Hadd lássuk ezt is - helyeselte a doge.

A városból huszonöt ifjat hívtak a palotába, csupa romlott, léha, ravasz fiatalembert, akikre a doge leginkább gyanakodott. Ricciardo is köztük volt.

- Miért fognak bennünket itt a palotán? - kérdezték egymástól csodálkozva.

A doge huszonöt ágyat állított fel az egyik teremben. Mindegyik ifjú a magáéban aludt. A terem közepén pedig gazdagon díszített nyoszolyát emeltetett saját gyönyörű leánya számára. Estéről estére, mikor az ifjak már aludni tértek, jöttek a komornák és lefektették nyoszolyájába a doge leányát. Édesapja egy lábaska fekete festéket adott neki és így szólt:

- Ha valamelyik bebújik ágyadba, légy ügyes, mázold be arcát, hogy megismerjük.

Az ifjak ezen nagyon csodálkoztak és egyik se mert a leány ágyába menni. Mondották:

- Bizony nagy kár!

Ricciardo azonban feltette magában, hogy ő bizony egyik éjjel, majd éjfél után, a leányhoz megy. És amikor már eloltották a gyertyát, nesztelenül felkelt, a nyoszolyához ment, ahol a leány aludt. Csöndesen mellé feküdt, ölelgetni és csókolni kezdte. A leány erre felébredt, ujjacskáját gyorsan a lábasba mártotta és bemázolta Ricciardo arcát. De a legény ezt észre se vette... Mikor később visszaosont ágyába, gondolkodni kezdett:

- Mit jelent ez? Micsoda turpisság van a dologban?

Mivel azonban tetszett neki a játék, kis idő múlva újra kedve kerekedett visszamenni a lányhoz. Meg is tette. Amint maga mellett érezte, a leány megint felébredt és jól bekente az arcát. De Ricciardo ezúttal észrevette, mi történt. A nyoszolya melletti polcról elcsente a lábaskát, majd egyik ágytól a másikhoz lépve bekente valamennyi legényke arcát. Olyan csöndesen mozgott, hogy senkise vette észre. Némelyik két csíkot kapott, más hatot, volt akinek tizet osztott, de sajátmagának csak négyet, azon a kettőn felül, amit a leány mázolt az arcára. Mikor elvégezte a dolgát, visszatette a lábaskát a nyoszolya fölé, a leánynak gyöngéden jóccakát kívánt és visszament ágyába.

Másnap reggel a szobalányok a szokott időben jöttek a leány ágyához, hogy segítsenek neki az öltöztetésben; majd a dogehoz vezették, aki megkérdezte, hogyan ment a dolog.

- Jól - felelte a leány. - Megtettem, amit parancsoltál. Igaz, hogy az egyik háromszor jött hozzám, de valahányszor nálam volt, befestettem.

A doge sietve küldött tanácsosaiért:

- Elcsíptem a jómadarat! Azért küldöttem értetek: menjünk és nézzük meg.

Valamennyien az ágyasházba mentek. Sorra nézték az ifjakat, most ezt, majd amazt és midőn látták, hogy valamennyi be van mázolva, hangosan hahotázni kezdtek.

- Ilyen ravasz kópé nincs több a világon - mondták.

Nagyon is igazuk volt, mert az egyik legény mázolta be a többi.

Az ifjak is észrevették, hogy társaik be vannak mázolva; lett erre nagy nevetés, vígság. A doge aztán mindegyik ifjat külön megnézte és nem tudott rájönni, melyik volt a nagy kópé. Tudni akarta minden áron, ezért megígérte, hogy nagy hozománnyal hozzáadja a leányát és megbocsájt neki: mert aki ezt tette, bizony legény a talpán.

Ricciardo megértvén a doge szándékát, a nagyúrhoz járult és töviről-hegyire bizalmasan megvallotta neki a történeteket. Végeztével a doge átölelte, megbocsájtott neki és nagy ünnepségek közepette feleségül adta hozzá a leányát.

Ricciardo pedig jó útra tért; nemeslelkű, igaz, bátor ember lett belőle, úgyhogy idővel Velence államügyeit is úgyszólván ő intézte. Sok-sok esztendeig élt így békességben és mindenki szerette a Velencei Köztársaságban.

VAKOK CIVÓDÁSA

- Franco Sacchetti (1330-1400) -

A firenzei San Lorenzo parókiában Santa Orsola templomának közelében szoktak találkozni az alamizsnáért járó vakok. Reggelente igen korán keltek és ki a Nunziata templomába, ki az Orto San Michelébe ment, ki pedig a falakon kívül járt és énekelt. Gyakran megbeszélték, hogy reggeli körútjuk befejeztével San Lorenzo tornyánál találkoznak. Ott megebédelték egy fogadósnál, ki a magukfélétől sose sajnálta az ételt, italt.

Egyszer délben ketten ültek az asztalnál és miközben jól megebédelték, szegénységükről, vagy ha úgy tetszik: vagyonuk állapotjáról vitatkoztak.

Mondotta az egyik: Én tizenkét esztendeje vakultam meg és kerestem azóta ezer lirát.

Szólt a másik: Ó, én nyomorult, hogy csak nemrégiben lettem vak! Csak kétszáz lirát kerestem!

Mondta a cimborája: Hát mikor vakultál meg?

Felelt amaz: Vagy három éve.

Leült asztalukhoz egy harmadik vak, kit Lázárnak neveztek és így szólt: Adj' Isten, testvérek!

És kérdezték azok: Ki vagy? - Amaz pedig felelte: Világtalan, mint ti. - Majd így folytatta: Miről van szó? - A cimborák elmondták, mennyi idő alatt mennyi pénzt kerestek.

Lázár így szólt: Én vakon születtem és negyvenhét éves vagyok. Ha mindaz a pénz, amit kerestem, a zsebemben volna, én volnék a leggazdagabb vak egész Maremmában!

- Még az a szerencse - mondta, aki három éve vak - hogy senkit se ismerek, aki jobban csinálná, mint én.

Így szaporították a szót hármasban és akkor az előbbi vak így szólt: Könyörgök, hagyjuk a multat. Álljunk össze hárman és amit keresünk, legyen közös.

Ebben megegyeztek. Azon nyomban az asztalnál paroláztak és esküt tettek az egyességre. A társasüzlet megalakult.

Egy firenzei polgár véletlenül kihallgatta őket, mikor a szerződést megkötötték és egy szerdai napon a San Lorenzo kapujánál találván hármukat, az egyik vaknak egy quattrinot adott és így szólt:

- Osztozzatok ezen az ezüstpénzen!

Majd sarkukba szegődött és valahányszor megálltak az ünnepi sokadalomban, mindig egy quattrinot adott alamizsnául, mondván:

- Osztozzatok ezen az ezüstpénzen.

A vak, aki a pénzt kapta, így szólt: Hitemre, ezüstpénzt adott ez? Nekem oly kicsinek tetszik, mintha csak egy quattrino volna.

A másik kettő rátámadt: Jaj, máris kezdjük? Ne csapjuk be egymást, testvér!

Amaz így felelt: Hogyan csaphatnálak be? Amit kapok, zsebrevágom, csak úgy, mint ti.

Lázár így szólt: Testvérek, csak szép dolog a tisztesség!

Ebben megállapodtak...

Ki-ki gyűjtötte a pénzt és abban maradtak, hogy minden hét végén összeöntik és három egyenlő részre osztják. Ez három nappal augusztus tizenötödike előtt történt. Elhatározták, hogy szokásuk szerint Pisába mennek Nagyboldogasszony szent ünnepére. Ki-ki hozta pórázon betanított kutyáját, szájában a tányérkával.

Így útnak indultak.

Valahányszor városba értek, az *O sanctissima*-t énekelték. - Szombati napon érkeztek Santa Gondába. Ezen a napon kellett megejteni az elszámolást és elosztani a pénzt. Betértek egy fogadóba és a fogadóstól hármuk számára szobát kértek, hogy éjszaka elintézzék az ügyet. A fogadós adott is szobát. Mikor aztán ideje volt nyugovóra térni, a három vak és a három kutya felment a szobába.

Ekkor egyikük, Szalvátor nevezetű, megkérdezte: Mikor csináljuk?

Megegyeztek, mihelyt a fogadós meg családja lefeküdt. Így is történt. Mikor itt volt az ideje, a harmadik vak, Bódog nevezetű, aki nemrég vesztette el szemevilágát, így szólt:

- Mindenki üljön le és olvassa ölébe egész nála levő pénzét, aztán számadást csinálunk. Akinek több a pénze, ad annak, akinek kevesebbje van.

Így megegyezvén, ki-ki nekilátott a pénzolvasásnak. Mikorra megszámlálták pénzüket, szólott Lázár: Számításom szerint, három lira, öt soldo és két dénár van nálam.

Szalvátor mondotta: Én meg három lira, két dénárt számoltam össze.

Bódog így szólt: Jó, jó, nekem negyvenhét soldom van.

A másik kettő felkiáltott: Ohó! Már hogy az ördögbe?

- Nem tudom - felelte Bódog.

- Mi? Nem tudod? Jó pár ezüstpénzzel többet kaptál, mint mi! Te csalsz! Farkassal társalkodnánk inkább, nem teveled! Bódog vagy, de ránk bódogtalanságot hozol.

Emez így szólt: Már mért hoznék bódogtalanságot? Az az ember mondta, hogy ezüstpénzt ad, de én mindjárt gyanakodtam, hogy csak egy piculát vetett nekem. Akár ezüstpénzt adott, akár nem, rögtön megmondtam nektek, hogy én bizony nem tudom, mit tesztek zsebre. Vagyok olyan becsületes mint ti és mégis rámfogjátok, hogy áruló, lator vagyok!

Mondá Szalvátor: Bizony, az vagy, mert elloptad a pénzünket!

- Hazugság minden szavad! - vágott vissza Bódog.

- Nem igaz, te hazudsz!

- Te! - kiáltották és összegabalyodva ütlegetni kezdték egymást. A pénz a padlóra hullt. Lázár hallván, hogy a másik kettő összemarakodott, fogta a botját és közibük vágott, hogy szétválassza őket. Fejüket érte az ütés. Nosza, ők is fogták a botjukat és verekedni kezdtek. Szétgurult az egész pénz. A harc egyre hevesebb lett. A vakok üvöltöztek, a botok suhogtak, a kutyák hangosan ugattak, hol az egyiknek, hol a másiknak nadrágját ráncigálták. A három vak most a kutyákra is bőven szózott, a kutyák keservesen vonítottak. Furcsa lovagi torna volt!

Az alattuk levő szobában aludt feleségével a fogadós. Mondta az asszonynak:

- Mi ez? Ördögök vannak odafenn?

Felkelt a fogadós meg a fogadósne, fogták a gyertyát, felmentek az emeletre és bekiáltottak az ajtón:

- Nyissátok ki azonnal!

A harci düh azonban teljesen megrészegejtette a vakokat. Nem láttak, de már nem is hallottak. A fogadós erre erőszakkal rájuk törte az ajtót, a szobába lépett, széjjel akarta választani őket, de egy ütés az ő arcát is érte. Erre elkapta az egyiket és a földhöz vágta.

- Testvérek, mért ölitek egymást? - Fogta a vak botját és jót szózott mindegyikre, mondván: Takarodjatok a házamból!

Odaódalgott a fogadós felesége is és asszonyi szokás szerint sápítózni kezdett. Egyik kutya belekapott a szoknyájába és amit elkapott, az húzta is. A vakok már alaposan agyba-főbe verték egymást, végül lélekzetük fogytán, állóhelyükben dőltek jobbra-balra.

Lázár így szólt: Jaj, nekem, fogadós úr, meghalok.

- Isten neki; de hordjátok el magatokat tüstént a házamból!

A vakok csak jajgattak, mondván: Jaj, fogadós úr, látod, mire jutottunk: kékre-zöldre vertek, dagadt az arcunk és csupa vér. De a legnagyobb baj, hogy szétgurult egész pénzünk.

Mondotta ekkor a fogadós: Micsoda pénz? És a verekedés? És a szemem? És ha kiütöttétek?

Lázár így szólt: Megkövetjük fogadós uramat, nem térünk be többé házadba, ha Isten is úgy akarja.

- Én pedig azt mondom nektek, takarodjatok ki innen!

A vakok felelték: Szedd össze pénzünket és megteesszük, amit kívánsz.

A fogadós összeszedte a pénzt, de csak a felét adta nekik és így szólt: Nesztek öt lira. A szál-lásért két lirával tartoztok, marad három lira. De megyek mindjárt a bíróhoz, megsebeztetek, tegyen nekem igazságot, meg a feleségemnek is, mert a kutya összeszaggatta szoknyáját.

Ennek hallatára a vakok kórusban siránkoztak: Barátom, az Isten szerelmére! Ne akard vesz-tünket! Vedd el mindenünket, de engedj el Isten nevében.

Szólott a fogadós: Meglehet, hogy félszememre megvakulok; adjatok annyit, hogy meggyó-gyíthassam. Feleségem rokolyáját is ki kell javítani, hét liráért vettem a minap.

Egy szó, mint száz, a három vak az egész elgurult pénzt a fogadósnak adta, vagyis kilenc lirát és hét soldot, hozzá minden egyebüket, amijük még volt. Éjnek idején nagy bocsánatkérések közt távoztak. Alaposan elcsépezték egymást, az egyik megsántult, a másiknak feldagadt a képe, a harmadiknak a karja volt összezúzva. De hajtotta őket a félelem és reggelre már Pisa elé értek. Betértek egy kocsmába és ott azon melegében keserves szemrehányásokkal illették egymást. A fogadós ámulva nézte a véres, lihegő kompániát és így szólt:

- Ki agyabugyált el benneteket?

Azok felelték: Mi közöd hozzá! - És mindegyik rendelt egy itce bort, nem azért, hogy le-öblítse a torkát, hanem hogy képén a púpokat meg a foltokat öblögesse. Mikor ez megtörtént, Bódog így szólt:

- Mondok egyet. Hívségesen sáfárokodtam, nem vagyok lator, sem áruló. Jó kamatot fizettetek nekem: majd ráment a bőröm meg a vagyonom. Hosszú balgaságnál jobb a kurta. Azt mon-dom nektek: Egy, kettő, három - magam útját járom. Nincs többé dolgom veletek. A kocsmá-ros a tanúm, elmegyek Isten hírével.

Azok ráhagyták: Ahogy Isten téged Bódoggá tett, úgy tégy te is minket bódoggá.

És elindult Bódog egyedül Pisába.

Lázár és Szalvátor is vitte összevert képít az ünnepre és civakodtak egész úton.

De minthogy nemcsak vak volt a két cimbora, hanem a képüket is hupikékre mintázták az ütlegek, háromszor annyi alamizsnát kaptak Pisában, mint máskor. - Bárha alaposan eltángálták őket, zsebrevágták a verést, sőt, mi tagadás, utóbb még örültek is neki, hiszen a hasznót is bezsebelték érte.

A SIENAI SZERELMESEK

- Masuccio Salernitano (1420?-1476) -

Élt nemrégiben Sienában egy jó családból való, finommodorú, szép ifjú. Mariotto Mignanelli volt a neve. Ez a fiatalember szenvedélyesen megszeretett egy Giannozza nevű bájos leánykát, a Saraceni-család egyik tekintélyes, nagy tisztességben álló tagjának gyermekét. Udvarlásával elérte, hogy viszont a leánya is forrón megszerette őt és midőn már szemük jó ideje gyönyörködött a szerelem édes, szép virágaiban, mindketten vágyódtak, hogy a szerelem mézét is megkóstolják.

Megpróbáltak minden utat-módot, hogy élvezzék szerelmüket, de kockázatosnak találták. Ezért a szép leány, aki okosságnak se volt híján, elhatározta, hogy titokban férjhez megy. Ha aztán a kegyetlen sors mégis gáncsot vet egyesülésüknek, legalább titkos házasságukkal menthetik ballépésüket. Szerelmük szentesítését el is érték: pénzzel megvesztegettek egy ágostonrendi barátot és segítségével titkon házasságot kötöttek. Megtörtént hát az esküvő, most már nem kellett félniök: teljes odaadásban valósultak meg forró vágyaik, mindkettejük nagy gyönyörűségére.

Egy ideig boldogan élvezték titkos szerelmüket, midőn a jelen szép perceit és a jövőt a kegyetlen balsors visszájára fordította. Történt ugyanis, hogy Mariotto valamelyik napon összezördült egy tiszteletreméltó polgártársával. Szó szót követett, majd kezét emeltek egymásra. Mariotto botjával ellenfele fejére sújtott s ez néhány nap múlva belehalt sebébe.

Mariotto elrejtőzött. A törvény emberei nagy buzgalommal kutatták, de nem bírták meglegelni. A Tanács és a Podestà örök száműzetésre ítélte és még zendülőnek is nyilvánította.

Mit szenvedett a két boldogtalan szerelmes, mily keserves könnyeket hullatott, hogy titkos mézesheteik után sokára - talán örökre - el kell válniok: csak az a megmondhatója, kinek szívét már hasonló fájdalom járta át. Oly kegyetlen, oly szívbemarkoló volt fájalmuk, hogy midőn egymást ölelve, utóljára búcsúzkodtak, az ifjú a nőt, az meg férjét percekig halottnak hitte. Aztán erőt vettek fájalmukon. Reménykedtek, hogy idővel majd csak történik valami és Mariotto visszatérhet hazájába. Közös elhatározták, hogy nemcsak Toscanából távozik, de meg sem áll Itáliában, hanem Alexandriába megy. Ott élt nagybátyja, Niccolò Mignanelli nevezetű ismert és tekintélyes kereskedő és nagy üzleteket bonyolított le. Roppant távolság választja el majd őket, de köztük levelek jönnek-mennek... a két szerelmes végül is erőt vett kétségbeesésén és nagy könnyhullatás közepette elszakadtak egymástól.

A boldogtalan Mariotto távozása előtt testvérbátyját beavatta titkába és kíváltképpen azt köthette lelkére, hogy tájékoztassa mindenkoron, mi történik az ő Giannozzájával és részletesen írjon meg neki mindent. Aztán útra kelt Alexandriába s a szokásos idő alatt odaérkezett. Megtalálta nagybátyját. A jó rokon boldog szeretettel fogadta házába. Mariotto nyomban beavatta őt előbbben viselt dolgaiba: a nagybácsi okos ember lévén, nem azért nyugtalankodott, hogy öccse embert ölt, de leginkább, mert magáraharagította annak előkelő rokonságát. Eső után késő a köpönyeg - jól tudta ezt ő is. Így hát mindenképpen azon volt, hogy Mariotto megnyugodjék. Vigasztalta a fiút: idővel majd kieszelnek valamit, amivel helyre lehet ütni a dolgot.

A bácsi állandóan maga mellett tartotta Mariottót, rábízta üzleti ügyeit, de az ifjat emésztette a szerelem, gyakran hullottak könnyei távoli szerelmeséért. Nem múlt el hónap, hogy levél ne jött volna kedves Giannozzájától meg a testvérbátyjától. Csodálatos módon ez vigasztalta őket szomorú sorsukban, ha már így hozta a végzet, hogy egymástól távol kell élniök életüket.

Míg ez folyt, egyre jöttek a kérők Giannozza atyjához, unszolták, sürgették, a leány kezére pályáztak. Giannozza mindig talált okos kibúvót, sorra kikosarazta kérőit. Végül is apja elúnta a dolgot és most már ő kényszerítette Giannozzát, válasszon magának férjet. Ezt az ifjú nő meg nem tagadhatta. A családban dúló kegyetlen harc már teljesen feldúlta a leány sebzett lelkét. Kétségbeesésben annyira jutott, hogy már inkább a halált választotta volna, semmint ezt az életet. Hiú volt minden remény, hogy szerelmes ura visszatér városukba. Az se használt ha apjának felfedi a valót, mert szülője csak megvetéssel sújtotta volna. Ezért különös, veszélyes, embernemhallotta, kegyetlen megoldásra gondolt: de kész volt kockára tenni becsületét, életét, csakhogy segítsen baján.

Nagy-bátorságos lélekkel megmondta apjának, hogy teljesíteni fogja minden kívánságát. Aztán azonnal a barátért küldött, aki összeeskette Mariottóval. Óvatosan beavatta tervébe, majd megkérte legyen segítségére, támogassa dolgát. A barát a leány kívánságának hallatára előbb kissé elcsodálkozott és a kámzsások szokása szerint bátoratlanul, kelletlenül felelt. Giannozza azonban nem fukarkodott varázslatos hatású „adományával”: a barát ezen annyira felbátorodott, hogy most már maga is tűzbejött és férfiasan magára vállalta a nehéz feladatot. Nagy nyugtalanságtól hajtva, a barát azonnal elsietett: Giannozza kívánságára italt készített és mivel értett ehhez a mesterséghez, a maga kezével kevert bele bizonyos porokat. Olyan folyadékot vegyített, hogy aki azt megissza, három napig alszik tőle és mindenki halottnak gondolja. Aztán kotyvalékát megküldte a hölgynek.

Giannozza külön futárral postát küldött: rendre megírta Mariottójának, mi a szándéka. Aztán jól átgondolta a barát utasításait és nagyboldogan felhajtotta az italt. Kis idő múlva mély kábulatba esett és élettelenül terült el a földön. Így találta szobalánya. Hangos sikoltozására berohant Giannozza öreg édesapja - vele egész házanépe - és holtan találta egyetlen szeretett édes leányát! Rettenetes fájdalom vett rajta erőt. Gyorsan orvosokat hívatott. Megpróbálták mindent, hogy életre keltsék, de hasztalan. Valamennyi orvos biztosra vette, hogy Giannozza hirtelen szívrohamban halt meg.

Egész nap és egész éjjel virrasztottak mellette, de nem láttak rajta egyebet, csak hogy halott. Másodnap aztán a gyászbaborult atya mérhetetlen fájdalomra Giannozzát pompás koporsóba tették és eltemették Sano Agostino templomának egyik díszes sírboltjába. Megsíratták a rokonok, a jóbarátok; egész Siena kesergett halálán.

Jött az éjfél és a derék fráter, utasítása szerint, egy szerzetestársa segítségével kiemelte a sírboltból Giannozzát és cellájába vitte. Közelgett az óra, mikor az ital hatásának el kellett múlnia: a két szerzetes tüzes vas érintésével és más efféle szokásos eszközzel próbálta életrekelteni Giannozzát.

Nagynehezen magához tért. Néhány nap múlva szerzetesnek öltözött és a derék barát kíséretében Porto Pisanoba ment. Ezt a kikötőt kellett elérniük az Aquamortából útrakelő kereszteshad gályáinak, melyek Alexandriába hajóztak. Indulásra készen állottak a gályák és Giannozza hajóra szállt.

A tengeti út rossz idő vagy új áru berakodása miatt mindig sokkal tovább tart, mint ahogy az utasok szeretnék: most is így történt. Hónapokkal később érkeztek a gályák Alexandriába, mint kellett volna.

A balszerencse azonban úgy hozta, hogy Gargano, Mariotto testvérbátyja, annak utasításait követvén, nyomban értesítette öccsét a történekről. Nem is egy levelet küldött, hanem minden kereskedő leveléhez, aki akkortájt Alexandriába írt, hozzáfűzte a maga levelét és így eljutott Mariottóhoz a fájdalmas hír, hogy Giannozzája hirtelen meghalt, Gargano mindent részletesen megírt, hogyan síratták el Giannozzát, hol temették el, még azt is, hogy kis idő múlva jószágos, öreg édesatyja belehalt fájdalmába.

Szerencsétlen véletlen folytán csupán Gargano üzenete érkezett meg Alexandriába: szegény Giannozza levele elveszett. A lány futárját gabonával megrakott gyors vitorlás vitte kelet felé: a hajó kalózkodók kezébe került, a futárt felkoncolták... Mariottóhoz ilyenformán csak a testvérétől érkezett hír és annak minden szavát valónak vette. Ha van szívedben irgalom, nyájas olvasó, gondolhatod, mennyire lesújtotta őt ez a keserves ujság! Úgy gyötrődött, úgy fájt a szíve, hogy elhatározta, véget vet életének.

Jóságos nagybátyja hiába vigasztalta, hiába beszélt a lelkére. Nagy-keserves zokogás után elhatározta, utolsó útjára indul, visszatér Sienába. Remélte, hogy az egyszer kedvez neki a szerencse és visszatérését senki se tudja meg. Álruhában leborul majd a sírbolt küszöbére, ahol - mint hívé - Giannozzája van eltemetve és ott addig zokog, míg szíve megszakad. Ha szerencsétlenségére felismeri valaki, könnyű szívvel áll bírái elé, hogy emberölésért ítélkezzenek fölötte, hiszen már nem él Giannozzája, akit legjobban szeretett a világon s aki őt hasonlóképpen szeretete.

Megmaradt szándékánál, de a bácsinak nem szólt. Megvárta, míg a velenceiek gályái a nyugati szél szárnyán elindulnak: hajóra szállt és boldogan repült a biztos halál elébe. Hamarosan Nápolyba ért. Zarándoknak öltözött és amilyen gyorsan csak tudott, szárazföldi úton Toscana földjére igyekezett. Senki se ismerte fel, mikor belépett Siena városának kapuján. Megszállt egy csendes fogadóban, mitse árult el magáról, semhogy milyen zarándokcsapattal érkezett, hanem alkonyatkor elindult a templomhoz. Megállt a sírbolt előtt és keservesen folytak könnyei. Kívánta, bárcsak maga is leszállhatna a sírboltba, hol kedves Giannozzája van eltemetve: ha már életében nem gyönyörködhetik édes testében, legalább halálában legyen örök társa.

A gyász és a folytonos könnyhullatás közepette egyre csak arra gondolt: hogyan szállhatna le a sírboltba. Vett néhány szerszámot és este, vecsernye alatt elrejtőzött a templomban. Éjszaka aztán addig dolgozott, míg sikerült fölfejtenie a sírbolt födelét. Már kitámasztotta a követ és azon volt, hogy leszáll a sírboltba. De már pirkadt és a sekrestyés harangozni indult. Valami neszt hallott, keresni kezdte, honnan jön a zaj és ekkor megpillantotta Mariottót furcsa foglalatosságában. Azt hitte, rablóval van dolga, aki a halottakat fosztogatja. Torkaszakadtából kiáltozni kezdett:

- Rabló! Segítség!

Nosza összecsősdültek a barátok, megragadták Mariottót, majd kitárták a kaput és a világi emberek is betódultak a templomba. A boldogtalan szerelmes nyomorúságos rongyokba volt öltözve, mégis rögtön felismerték és azonnal fegyver közé fogták. Még ki se világosodott, egész Sienában elterjedt a hír; és mire eljött a kilencedik óra, a Signoria meghagyta a podestának, küldjön érte és bánjék vele a törvény és az alkotmány parancsai szerint. És így Mariottót elfogták, megkötözve a podestà palotájába vitték. A vallatásnál megszorították köteleit, de ő nem akarta a kínvallatás gyötrelmeit elviselni és mindent bevallott: mi volt oka kétségbeesésének és miért tért vissza a városba. Mélységesen sajnálta mindenki; az asszonyok keservesen siratták és mondták: nincs Mariottónál tökéletesebb szerelmes kerek e világon. Szívesen megváltotta volna az ifjú életét akárhány menyecske is a maga vérével - mégis a törvénykezés első napján fejvesztésre ítélték Mariottót. Barátai és rokonai hiába próbálták megmenteni: a kitűzött napon kivégezték.

Időközben a szegény Giannozza számos viszontagság után, a szerzetes kíséretében megérkezett Alexandriába és egyenesen Niccolò úr házához tartott. Itt felfedte kilétét: megmondta, kicsoda, miért jött. Órahosszat tartott, míg elbeszélte kalandjait és Niccolò úr csak álmélkodott, sajnálkozott rajta. Nagy tisztelegéssel fogadta az ifjú hölgyet; gondoskodott asszonyi köntösről, hogy abba öltözhessék. Miután a szerzetestől búcsút vettek s az eltávozott, Niccolò úr elmondta a boldogtalan asszonykának, hogy Mariottója a rossz hír hallatára rettenetesen

kétségbeesett és titokban útra kelt, még bácsikájának se hagyott üzenetet. Elsiratta feleségét és bizony úgy látszott, mintha maga is halni indult volna.

Így nagy volt Giannozza szívének fájdalma. Mennyit szenvedett szerelmesével már eddig is! Képzeld el keservét, kedves olvasó, mert nekem nincs elég szavam elmondására! Mikor Giannozza végre feleszmélt, tanácsot tartott a kedves, jó bácsival, mitévő legyen. Hosszú vita után, forró könnyhullatás közepette elhatározták, hogy leggyorsabban Sienába utaznak és megkeresik Mariottót - akár holt, akár eleven. Legalább megmenthetik a végső szükségre jutott, boldogtalan asszonyka becsületét.

Sebtiben jól-rosszul elrendezték ügyeiket, Giannozza megint férfiruhát öltött és hajóra szálltak. Kedvező szél kísérte útjukat, csakhamar Itália partjára értek. Piombinonál kiszálltak a hajóból; titokban Niccolò úrnak Sienna közelében levő falusi birtokára utaztak. Tudakolták a híreket és ekkor meghallották, hogy kedves Mariottójuknak éppen három napja vették fejét.

Biztosra vették, hogy Mariotto nincs életben, de a rettenetes hír hallatára, végképpen bizonyosságot szerezve róla, mindketten halálrasedzett szívvel roskadtak össze nagy bánatukban. Giannozza forró könnyeket hullatva, hangosan zokogott, hogy még a kőszívűt is megindította volna. Niccolò úr egyre vigasztalta szegényt: irgalmas, bölcs tanácsaival támogatta Giannozzát. Elhatározták, ha már ilyen nagy gyász érte őket, legalább becsületét mentik meg az előkelő családból származó ifjú nőnek. Niccolò úr segítségével szegényke titokban elvonult egy szigorú kolostorba, hogy ott, ameddig él, keservesen sírassa édes szerelme halálát, a maga szomorú sorsát s hogy vele ilyen baj esett.

Így is történt. Giannozzát nagy-óvatosan kolostorba vitték. Senki se tudta itt, az apátnőn kívül, hogy kicsoda. Szívének sajgó fájdalmában véres könnyeket hullatva, alig evett, álom nem jött szemére, csak kedves Mariottóját hívta mindúntalan, mígnem kis idő múlva keserves földi élete véget ért.

AZ ÖRDÖG HÁZASODIK

- Giovan Francesco Straparola (†1357) -

Régi időktől fogva szokása a férjeknek, hogy hitvestársuk számára parázs veszekedést rendeznek. Megneszelte ezt az ördög és elhatározta, hogy ő is megnősül. Ezért kellemes nőcsábász fiatalember alakját öltötte magára, akinek nagy birtoka, sok pénze van. Elnevezte magát Pangrazio Stornellonak. A gazdag fiatalember híre elterjedt az egész városban: a sok házasságközvetítő egymásnak adta a kilincset. Szébbnél-szebb nőket ajánlottak neki, nagy hozománnyal - többek közt egy nemes, előkelő, gyönyörűszip leányt, akit Silvia Ballastronak hívtak. Az ördögnek nagyon megtetszett a leány és elhatározta, hogy feleségül veszi.

Pompás, fényes menyegzőre készültek. A menyasszony meg a vőlegény egész rokonságát, minden jóbarátját meghívták a lakodalomra és mikor felvirradt az esküvő napja, a vőlegény Gasparino Boncio nemes urat kérte fel vőfélynek. Az ünnepélyes, pazar lakzi után az ördög hazavitte gyönyörűszipes Silváját.

Eltelt néhány nap, majd az ördög így szólt a menyecskéhez:

- Édes, kis feleségem, lelkem szerelmes gyönyörűszipé! Ugye, látod, milyen forrón szeretlek? Bebizonyítottam ezt neked sokszor. Mivelhogy így vagyunk, ahogy vagyunk, szívességet kérek tőled. Nem lesz nehéz teljesítened, nekem pedig nagy öröömre szolgálna. Esedezem, kérj most tőlem minden elképzelhető, amiben asszonynak kedve telhet: ruhát, gyöngyöt, ékszert és más holmikat. Olyan nagyon szeretlek, hogy mindent megkapsz tőlem, amit csak kívánsz. De egyben megállapodunk: az a kikötésem, hogy a jövőben nem zaklatsz ilyen dolgokért és hogy életed végéig beéred azzal, amit most kapsz. Nem is kunyerálsz többé tőlem, mert úgy se adok semmit.

Silvia felelte, hogy majd gondolkodik a dolgon. Elment anyjához, aki öregecske lévén, ravaszabb volt a leányánál. Silvia elmondotta neki, mit mondott az ura és tanácsot kért, hogy mi mindent kívánjon. Az anyja okos és tapasztalt asszony létére mindjárt látta vőuram szándékát, hát fogta a tollat és annyi mindenféle holmit írt össze, hogy még kicsi részét se lehetne felsorolni egy nap alatt. Aztán így szólt a leányához:

- Menj haza és mondd meg az uradnak, hogy csináltasson meg neked mindent, ami fel van írva erre a lapra és akkor meg leszel elégedve.

Silvia elbúcsúzott az anyjától, hazament, az ura elé állt és kérte tőle mindazt, amit az írás mondott. Pangrazio elolvasta az írást, jól fontolóra vette, majd így szólt:

- Vigyázz, Silvia, nem hiányzik-e még valami, hogy később panaszod ne legyen rám! Mert máris megmondom, bármit is kérsz tőlem később - hiába minden sírás, könyörgés: nem kapod meg. Gondold meg hát jól, mire van még szükséged és vigyázz, hiányt ne szenvedj valamin!

Silvia igazán nem tudta, mi egyebet kívánhatna még és azt mondta, ha mindent megkap, ami az írásban van, megelégszik és többé nem kér az urától semmit.

Az ördög rengeteg ruhát csináltatott neki, mindegyik óriási gyöngyökkel és drágakövekkel volt kivarrva és párját ritkította a többi gyönyörű, gazdagon díszített köntös is, amit Silvia kapott. Ezen kívül gyöngyhálókka, gyűrűkkel, övekkel és sok más drágaságokkal is megajándékozta feleségét; jóval többet kapott, mint ami az írásban volt. Mindent elmesélni se lehet. Silvia volt a városban a legjobban öltözött asszony, neki voltak a legszebb ékszerei,

mindenkit lefőzött és roppant boldog volt, mert semmit se kellett kérnie férjétől, mivelhogy - legalább ő úgy gondolta - nem hiányzott semmije.

Hanem aztán egy nap a város ragyogó, nagyszerű ünnepségre készült; az előkelő, ismert hölgyek mind hivatalosak voltak. Silvia se maradt ki a díszes társaságból, mivelhogy szép volt és főnemesi családból származott. A nők erre az alkalomra vadonatúj ruhákat rendeltek, a legfrissebb, ingerlő divat szerint. Az új divat annyira különbözött a régitől, hogy a ruhák semmi- ben, de semmiben se hasonlítottak ahhoz, amit eddig hordottak. Boldog volt az az asszony, - akár csak ma! - aki olyan ruhát eszelt ki magának, aminőt még ezidáig senki sem hordott - hogy a legnagyobb díszbe öltözve emelje a ragyogó ünnep pompáját. Életre-halálra verseng- tek a nők, melyik tudja túllícitálni a többi új és káprázatos cifrázkodásával.

Silviának is fülébe jutott, hogy a férjes asszonyok városszerte a legújabb divatú ruhákat rendelik a nagyszerű ünnep tiszteletére. Az asszonyka fejébe vette, hogy ruhái már teljesen hasznavehetetlenek, mert kimentek a divatból és ma a nők másként öltözködnek. Nagyon elbúsult emiatt, fájt a szíve. Nem evett, nem aludt, más se volt hallható a házban, csak az ő sóhajtatása, panasza, úgy rágódott szegényke. Jól tudta az ördög, mi baja a feleségének, de úgy tett, mint aki mit sem sejt. Egyszer megkérdezte:

- Silvia lelkem, mi bajod, miért vagy ilyen levert és bánatos? Talán bizony el se mégy arra a nagyszerű ünnepségre?

Gondolta Silvia, az ura most talán bekapja a horgot. Összeszedte bátorságát és így szólt:

- Édesem, hát hogy is mehetnék? Minden ruhám kiment a divatból; nincs az a nő, aki manapság olyat fölvesz. Azt akarod, hogy kinevessenek? No ezt magam se hiszem.

Felelte az ördög:

- Hát nem vettem meg neked mindent, amire csak szükséged lehet életed végéig? És már megint ruhát kérsz tőlem?

Az asszony erre azt válaszolta, hogy ilyen alkalomra nem kapott ruhát és keseregni kezdett, hogy ő milyen szerencsétlen.

Mondta az ördög:

- Jól van már no! De utóljára mondom: kérhetsz tőlem, amit akarsz, ez egyszer még meg- kapod. De ha ezek után bármit is mersz kérni tőlem, biztosítlak, kellemetlen következménye lesz.

Silvia repesett örömeiben és rengeteg dolgot kért, amit körülményes lenne pontosan felsorolni. És az ördög kelletés nélkül teljesítette felesége minden kívánságát.

Alig telt el néhány hónap és az asszonyok megint új divatot eszeltek ki. Silviának megint nem volt divatos ruhája. Bárha gazdagon öltözött és sok díszes ékszert hordott, nem jelenhetett meg más nők társaságában, mert ezek minden alkalomra ötletesebbnél ötletesebb holmit vettek fel. Nagyon idegeskedett emiatt és rossz hangulatban volt, de szólni nem mert urának, mert már két ízben mindent megkapott, amit csak kívánt.

Az ördög azonban jól tudta, miért olyan szomorú Silvia, bár úgy tett, mintha mit sem sejtene. Így szólt:

- Mi van veled, édes Silviám? Rosszkedvűnek levertnek látlak!

Silvia erre merészen így válaszolt:

- Hát ne legyek rosszkedvű? Ne legyek lehangolt? Nincs egy rendes ruhám, nem tudok emberek közé menni, nevetnek rajtam, ha látnak. Mindketten szégyelhetjük magunkat. Ez a hála, amiért mindig hűséges és jó voltam hozzád? Megérdemlem ezt a gyalázatos bánásmódot?

Az ördög éktelen haragra gyúlt és így szólt:

- Mit vontam én meg tőled? Két ízben is nem megadtam neked mindent, amit csak kívántál? Mi panaszod van rám? Mit akarsz még tőlem? Jól van, kielégítem mohóságodat, de aztán elmegyek olyan messzire, hogy többé híremet se hallod.

Az ördög még egy csomó divatos ruhát csináltatott a feleségének és többi kívánságát is teljesítette - aztán búcsú nélkül elment a háztól. Melfibe vette útját, belebújt a herceg testébe és rettenetesen meggyötörte.

A rossz szellem szörnyű beteggé tette a szegény herceget; ez borzasztó kínokat állt ki, de egész Melfiben egyetlen szentéletű, jóra való ember sem akadt, aki kiűzhette volna belőle az ördögöt.

Történt, hogy Gasparino Boncio, az ördög komája, némely bűnös cselekedeteket követett el s ezért száműzték a városból. Hogy el ne fogják és az igazságszolgáltatás kezére ne kerüljön, eltávozott és Melfibe ment. Semmi mestersége se lévén és mivelhogy a kártyajátékon és mások becsapásán kívül egyébhez nem értett, elhíresztelte egész Melfiben, hogy roppant tanult és tapasztalt ember ő, és kiválóan alkalmas minden tisztességes munkára - amikhez pedig egyáltalán nem értett.

Gasparino egy napon néhány melfibeli úriemberrel kártyázott és alaposan megkoppasztotta őket. Ezek rettenetesen megharagudtak rá és legszívesebben megölték volna, ha nem félnék a törvénytől. Egyikük azonban sehogyse tudta zsebre venni a rajta esett sérelmet és így dörmögött magában:

- Úgy megfizetek neked, hogy amíg élsz, megemlegeted!

És azon nyomban felkelt az asztal mellől, egyenesen a herceghez ment, illendően meghajolt előtte és így szólt:

- Kegyelmes herceg úr, van itt a városban egy ember, Gasparino a neve. Mindenféle azzal kérkedik, hogy nincs emberfia, akiből ki ne űzné a gonoszt, légyen a szellem bármiféle: légi, földi, avagy egyéb fajta. Jó lenne, ha kegyelmed ezzel az emberrel próbálkoznék, hogy megszabaduljon végre gyötrelmeitől.

Mihelyt a herceg ezt hallotta, tüstént magához rendelte Gasparinot. Ez ment is rögtön a herceghez. A nagyúr keményen a szeme közé nézett és így szólt:

- Gasparino mester, te azzal dicsekedtél, hogy ki tudod űzni az emberből a gonoszt. Engem, amint látod, gonosz lélek szállt meg. Ha csakugyan megszabadítsz engem a szüntelen gyötőről, marcangoló ördögtől, ígérem, olyan gazdagon megajándékozlak, hogy boldog leszel egész életedre.

Gasparino soha egy szóval se mondott ilyet: most roppantul meghökkent és váltig tagadta, hogy valaha is kérkedett volna effélével. Közelében állt a nemes úr, kit az imént kifosztott. Most Gasparinohoz fordult és megkérdezte:

- Nem emlékszel, mester mikor váltig erősgtetted, hogy bizony kiűzöd, így meg amúgy?

Gasparino elszántan, megátalkodottan tagadott. Parázs szóváltás keletkezett. Az egyik állította, hogy igen - a másik tagadta, hogy: nem. Végül a herceg megelégtelt és így szólt:

- Hagyjátok abba a vitát! Három napi haladékat adok neked, Gasparino mester; gondold meg jól a dolgot. Ha megszabadítasz nyomorúságomtól, ígérem, neked ajándékozom legszebb

várkastélyomat és korlátlanul parancsolhatsz személyemmel. De ha húzódozol, biztosra veheted, hogy mához egy hétre hurok szorul a nyakadra és lógni fogsz palotám két oszlopa között.

Gasparino igen nekibúsult a herceg sötét szándéka miatt. Mihelyt kitette lábát a palotából, éjjel-nappal törte a fejét, hogyan űzhetné ki az ördögöt a hercegből. Midőn felvirradt a végzetes nap, ismét elment a herceghez. A földön egy szőnyegre fektette ökegyelmességét és ráolvasott a gonoszra, hogy távozzék testéből és ne gyötörje többé. Az ördög mindaddig nyugton maradt, de most válaszul úgy összeszorította a herceg torkát, hogy az már azt hitte: halálán van. Gasparino mester megismételte az exorcizmust és ekkor az ördög megszólalt:

- Kedves komám, be sietős a dolgod! Én itt kényelmesen vagyok, miért akarsz elkergetni? Sose fáradj! - És nagyot nevetett komáján.

Gasparino harmadszor is nekilátott az ördögűzésnek. De az ördög mindenfélét kérdezett tőle és csak komájának szólogatta. Gasparino el nem képzelhette, vajjon ki lehet. Végül is ráparancsolt, mondja meg, kicsoda. Felelte erre az ördög:

- Ha már meg kell vallanom az igazat és feltárnom kilétemet, tudd meg, hogy Pangrazio Stornello vagyok, Silvia Ballastro férje. Nem tudtad? Azt hiszed, nem ismerlek? Te vagy Gasparino, az én kedves komám. Nem emlékszel, hányszor ütöttük együtt a lapot?

- Ejnye, komám - felelte Gasparino - mi keresnivalód van a herceg testében? Miért gyötöröd a boldogtalant?

- Mi közöd hozzá? - mondotta az ördög. - Hordd el magad és ne zaklass többé, mert itt nagyon jól érzem magamat.

Gasparino erre annyira szorongatta az ördögöt, hogy kénytelen volt töviről-hegyire elmesélni, mi okból ment el a feleségétől és miért szállta meg a herceget.

- Kedves komám, tégy nekem egy szívességet! - kérte erre Gasparino.

- Mi volna az? - kérdezte az ördög.

- Távozz ebből a testből és ne sanyargasd többé!

- Ejnye, komám - mondta az ördög - nagy bolond vagy, hogy ezt kéred tőlem: olyan kellemben hűsölök idebenn, mint még sehol.

Szólt Gasparino:

- Komád vagyok, hihetsz szavamnak. Kérlek, az egyszer teljesítsd kérésemet, mert ha nem mégy innen, életembe kerül és te lesz oka halálomnak!

Felelte az ördög:

- Hát bizony manapság már a komák egymás legfőbb árulói. A te bajod, ha meghalsz, nem az enyém. Kívánom is neked, hogy a pokol fenekén lássalak. Miért nem voltál okosabb? Fogtad volna be a száját: aki hallgat nem fogják szaván.

- Azt mondd meg legalább, komám - folytatta Gasparino - ki bújtatott fel ennyire?

- Hallgass! - felelte a sátán. - Nem tudom, de nem is akarom mondani. De most már hordd el magad és ne kérdezzess többet! - és nagy sértődöttségében félholtra sanyargatta a herceget.

Kis idő múlva a herceg újra feleszmélt és akkor Gasparino így szólt:

- Herceg úr, örvendezzél, mert nemsokára üt szabadulásod órája. Csak egy kérésem volna kegyelmedhez: holnap este jöjjenek a palotába az összes zenészek és muzsikások. Az egész országban zúgjanak a harangok és vonuljon fel a város minden ágyúöntője. Mindezek együtt

csapjanak nagy vígságot, ünnepséget. Mentől nagyobb a zenebona, annál jobb. A többit bízza rám kegyelmed!

Eljött a reggel. Gasparino a palotába ment és nekilátott megint az ördögűzésnek. Még folyt az exorcizmus, midőn a városban egyszerre csak felharsantak a trombiták, megszólaltak az üstdobok, a kisdobok, a csigáskürtök, harangok, mozsárágyúk és megannyi lármázó szerszám: olyan zenebona támadt, mintha elérkezett volna a világ vége.

Gasparino azonban folytatta az exorcizmust. Ekkor megszólalt az ördög:

- Ejnye, komám, mit jelent ez a sok hangszer? Miért csapnak ilyen lármát? Ki hallott már ilyen éktelen zenebonát?

Gasparino így felelt:

- Ejnye, ejnye, hát igazán nem tudod, komám?

- Nem én - felelte az ördög.

- Hát ez meg hogy lehet? - kérdezte Gasparino.

- Úgy, hogy az emberi testen át nem tudunk, nem hallunk mindent, mert a hús anyaga nagyon vastag.

- Hát akkor megmondom - szólt Gasparino. - De hallgass meg türelmesen és ne sanyargasd szegény herceget.

- No, mondd már! - kíváncsiskodott az ördög. - Szívesen meghallgatlak. Ígérem, hogy most nem zaklatom őt.

- Úgy áll a dolog, kedves komám - kezdte Gasparino - hogy te szüntelen sanyargatod a szegény herceget. Látja, hogy csak nem akarsz távozni tőle, hát elküldött a feleségedért. Hallotta ugyanis a herceg úr, hogy pokollá tette az életedet és te ezért mentél el az asszonytól. Feleséged most érkezett a városba, ezért van a nagy ünnepség.

Hallotta ezt az ördög és így szólt komájához:

- Ó, te nyomorult! Ravaszabb, gonoszabb vagy te nálam is! Nemde megmondtam én már tegnap is: komák közt nincs becsülete az adott szónak! Te mondtad nekik, hogy hozassák csak ide az asszonyt. De én még a nevét is gyűlölöm. Inkább visszamegyek a pokol legsötétebb fenekére, semhogy itt lakozzam, ahol ő! Elmegyek én innen olyan messze, hogy még a híremet se halljátok!

A herceg nyaka igen megduzzadt, forgatta szemét és más rémületes jeleken is látni lehetett, hogy az ördög eltávozott testéből - csak hatalmas büzt hagyott maga után. A herceg teljesen megszabadult kínnó szellemétől. Néhány napba telt, míg szegény megéledt régebbi állapotából és visszanyerte ellankadt erőit.

A hálátlanság nem volt kenyerre. A palotába hívatta Gasparinot és egy gyönyörű várkastély urává tette; megajándékozta rengeteg pénzzel és szolgaszemélyzettel, hogy rendelkezésére álljanak. Irígyeinek nagy szomorúságára, Gasparino úr sokáig, boldogan élt szép kastélyában és javai egyre szaporodtak.

Silvia asszony, szegényke, pedig látván, hogy minden ruhája, ékszere, gyűrűje egyszeribe hamuvá lett, kétségbeesésében néhány nap múlva nyomorúságosan meghalt.

HÓEMBERKE

- Agnolo Firenzuola (1495-1543) -

Vernia környékén, a Mercatale-majorban élt egy igen módos parasztgazda. Egyéb vagyona mellett volt egy szép gulyája. Ottani szokás szerint, télen lehajtotta állatait a Maremmákra s ottan őrizte a marhákat a tavasz beköszöntéséig.

Volt a gazdának egy ölbevaló felesége, de a menyecske hűsége korántsem ért fel szépségével. Szerelmes volt az egyik uraságba és alig várta, hogy telente az ura elkerüljön hazulról, mert ilyenkor kedvére mulatozott, vigadott a kedvesével. Egyszer aztán teherbe is esett a menyecske és fiacskát szült abban az időben, mikor ura nem volt otthon. Így hát nagytitokban dajkaságba adta a gyereket. De mikor az már nagyobbacska lett, mégis magához vette a házba. Úgy tartotta, mint a sajátját, mert nagyon szerette a csöppséget és tudta, hogy az ura áldott jó ember.

Hazatért a gazda egy napon a dolgáról és látja a házban a csöpp embert. Megkérdi, kié a gyerek. Az asszony szemrebbenés nélkül feleli:

- Hát az enyém.

- Hogyan volna a tied? - kérdi a gazda egészen megzavarodva.

- Igenbizony, az enyém - mondja a menyecske és szóhoz se hagyja jutni. - Emlékszel, édes kis uram, két év előtt cudar telünk volt. Olyan hidegek jártak, nem is emlékszem, mikor volt ilyen zord idő. Szent Katalin napján még havazott is, csaknem térdig ért a hó. Én meg fiatal voltam és bolond fejfel mentem a többi lánnyal a havas utcára játszani. Este hazamegyek, átöltözöm, merthát csurom víz voltam, hát amikor levetkezem, ó, jaj nekem, szégyellem kimondani! - látom, hogy teherbe estem: és csak attól a hótól lehetett, mert kilenc hónap múlva ezt a szép kis fiúcskát szültem. És látod, milyen fehér; szakasztott olyan a bőre, mint a hó! És én nagyon jól tudom, milyenek vagytok, ti, férfiak, mindjárt a legrosszabbat gondoljátok rólunk, szegény asszonyokról. Hogy gyanút ne fogj, kiadtam a házból dajkaságba; gondoltam majd idővel, ha már jól megismerted asszonykádat, elmondok neked mindent és így is tettem.

Igen nagy mamlasz volt a jó ember, mégse nyugodott bele egykönnyen a nagy csapásba. Jól tudta, hogy a csalfa asszony ostoba kifogással teszi lóvá, dehát nagyon szerelmes volt szép, kedves kis feleségébe. Merthát ő csak faragatlan fickó volt, nehezen oldódott meg a nyelve, a menyecskét meg szerelemből vette el; azt is gondolta, talán meg se érdemel ilyen szép asszonyt. No meg aztán nem akarta kikürtölni, amit csak ő tudott: adta hát a nagylelkűt, mint aki bölcsen lenyeli a dolgot. Később mégis csak elhatározta, hogy ő bizony más fiára nem költ pénzt. Egy szép napon fogta a Hóemberkét és magával vitte. Mit csinált vele - nem tudom. Elég az hozzá, hogy szegény kisfiút többé nem látták.

Az asszony várt egy napig, két napig, de hogy a gyerek nem került haza, gyanút fogott. Megkérdezte urát, mi történt a kicsikével. És ekkor az ember így felelt:

- Édes kis feleségem, én a multkor bizony nagy bolondságot tettem. Sétálni vittem a minap szegény Hóemberkét (így becézte anyja a hó miatt!) - és olyan forrón, égetően sütött a nap, hogy éppen az esztendőben nem is volt még ilyen hőség. Ha jól emlékszem, akkor este hasogatott is a fejem a sok napsütéstől. Jóformán még észre se vettem, szegényke egyszerre csak elolvadt, vízzé vált és akkor már egészen biztosan tudtam, hogy igazat beszéltél, feleség: hótól lett a gyerek. Mert alighogy meglátta a napot, mindjárt vízzé vált.

Nem tudta a jó asszony, mit feleljen erre. Megértette, hogy saját pénzével fizették ki. Ugyancsak haragudott, méltatlankodott, de többé egy szóval se kérdezősködött, hanem lenyelte, amit maga főzött.

A VELENCEI SZERECSEN

- Giovan Battista Giralaldi (1504-1575) -

Élt egyszer Velence városában egy igen vitéz szerecsen. Nagy kegyben állt a város urainál rettenthetetlen bátorsága és leleményessége miatt: mert a Velencei Köztársaság nem fukarkodott a hősi tettek megjutalmazásában.

Történt, hogy egy erényes és csodálatosan szép hölgy, akit Disdemonának hívtak, szerelmes lett a szerecsenbe. Nem mintha vére hajtotta volna, de vonzotta annak derekassága. A szerecsent viszont megigézte a szép hölgy nemes, gyöngéd lelke: az ő szíve is lángrollobbant. Oly nagyon szerették egymást a szerecsen és az előkelő leány, hogy házasságra léptek, bár Disdemonát családja mindenáron máshoz akarta adni. - Nyugodtan és tökéletes egyetértésben éltek a házasság, nagy gyöngédséggel szerették egymást, még csak barátságtalan szó sem esett köztük.

Egy napon aztán Velence urai felváltották a Ciprusban állomásozó sereget és a szerecsent választották meg a friss csapatok vezérkapitányává. Örült is ez a megtiszteltetésnek, mert ilyen magas tisztséget csak nemes, erős, hűséges férfiaknak szoktak juttatni... A szerecsen örömet azonban elrontotta a gondolat, hogy Ciprusig a hosszú, fáradságos utat Disdemona nagyon megsínyli. Az asszonynak azonban urán kívül senkije se volt a világon: büszke volt rá és alig várta a napot, mikor a szerecsen útra kel embereivel s ő nagy tisztességben vele mehet. Búsította mégis, hogy urát nyugtalankodni látta. Nem tudta ezt mire vélni és egyszer ebéd közben megkérdezte:

- Mi az, édes uram? Miért búslakodol egyre, mióta a Signoriától ezt a szép tisztséget kaptad?

A szerecsen így felelt:

- Miattad nem tudok örülni, szerelmem. Látom már, két rossz között kell választanom: vagy magammal viszlek a nehéz tengeri útra, vagy kíméletből Velencében hagylak. Ha velem jössz, bánt és aggaszt, hogy fárasztó és veszélyes az út. De gondolni se tudok arra, hogy itt hagyjalak. Rettenetes volna, mert elválnom tőled: a halál.

- Ugyan, édes uram, mi jut eszedbe? - mondta erre Disdemona. - Miért nyugtalankodsz miattam? Bárhova megy: követlek tűzön-vízen keresztül. Melletted a helyem akkor is, ha veszélyes a tenger és fáradságot kell viselnünk. Azt kell hinnem, hogy nem szeretsz, ha itt hagynál Velencében. Gondolod, a biztonság kedvesebb nekem, mint megosztanom veled a veszedelmeket? Készülj, uram, vidáman az útra, mert nagy tisztesség ért!

A szerecsen erre karját boldogan felesége válla köré fűzte, gyöngéden megcsókolta és így szólt:

- Adja Isten, hogy ilyen odaadó szerelemben éljünk sokáig, édes feleségem!

Hamarosan felszerelte magát minden szükségessel és elkészült az útra. Feleségével meg a sereggel gályára szállt. Szélnek feszültek a vitorlák, a gálya elindult és a tükörsíma tengeren repült Ciprus felé.

Jött a sereggel egy zászlótartó: gyönyörű ember, de aljas természetű. A szerecsen azonban nagyon kedvelte, mert nem tudta, hogy rosszindulatú. Büszke, fennhéjázó beszéddel takargatta sötét lelkét a zászlótartó. Hektorhoz, Achilleshez hasonlatos gyönyörű külseje nem mutatta, hogy szíve gonosz. Ez a rossz ember szintén magával vitte feleségét Ciprusba. A

szerecsen felesége nagyon összebarátkozott a szép, kedves kis asszonnyal és a nap javarészét ennél a barátnőjénél töltötte.

Szolgált ennél a seregnél egy strázsamester is, akit a szerecsen nagyon kedvelt. Bejáratos volt a házba, gyakran vacsoráztak hármasan Disdemonával. Tudta Disdemona, hogy az ura nagyon kedveli ezt az embert, ezért nagyon szívesen bánt vele; ezzel is férje kedvét kereste. Mégis nagy baj lett ebből, mert a gonosz zászlótartó szenvedélyes szerelemre gyulladt Disdemona iránt. Nem törődött hitvesi esküjével, se becsületével, kijátszotta a szerecsen barátságát és bizalmát. Egyre csak azon járt az esze, mint rendezze a dolgokat, hogy megkaphassa az asszonyt. Vigyázott, hogy el ne árulja magát, mert ha a szerecsen észrevesz valamit, nyomban megöli. Titokban minden utat-módot megpróbált, hogy tudtára adja az asszonynak szerelmét. De hiábavaló volt minden mesterkedése, mert Disdemona minden gondolata az urán járt. Se a zászlótartóval nem törődött, se más férfival. Minthogy a zászlótartó heves udvarlásával kudarcot vallott, fejébe vette, hogy ez csak azért történt, mert Disdemona a strázsamesterbe szerelmes. Elhatározta, hogy ezt az embert eltávolítja útjából. Minden gondolata már csak ekörül forgott és Disdemona iránt való szerelme egyszerre keserű gyűlöletté változott. Abban sem nyugodott meg, hogy a strázsamestert megöli: hiszen Disdemona akkor se lesz az övé! Nem, a szerecsen se lelje többé kedvét az asszonyban! A zászlótartó sötét terveket hánytorgatott magában, végül elhatározta, hogy házasságtöréssel vádolja meg Disdemonát. A férj gyanúját pedig a strázsamesterre tereli. Türelmesen várt, abban a reményben, hogy az idő majd meghozza a kedvező alkalmat gaz terve megvalósítására. A szerecsen forrón szerette feleségét, a strázsamesterhez meleg barátság fűzte, így hát a zászlótartó tudta, hogy csak a legagyafúrtabb csalással márthatja be őket.

Történt nemsokára, hogy a strázsamester őrszolgálat közben kardot rántott és megsebesített egy katonát. A szerecsen ezért megfosztotta rangjától. Disdemonának nagyon rosszul esett a dolog és azon volt, hogy kibékítse urát a strázsamesterrel. A szerecsen többször megemlítette a zászlótartónak, hogy a felesége nem hagyja nyugodni a strázsamester miatt, végül is kénytelen lesz visszafogadni. A zászlótartó ekkor rögtön rátért csalárd tervére.

- Disdemonának talán oka van, hogy szívesen lássa - jegyezte meg gonoszul.

- Micsoda? - kérdezte a szerecsen.

- Nem akarok békétlenséget szítani férj és feleség között. Tartsd nyitva a szemed, majd meglátod magad.

A zászlótartó semmi faggatásra sem volt hajlandó többet mondani. De az éles tüske a szerecsen szívében maradt. Folyvást azon töprengett, mit jelenthetnek ezek a szavak? Lelke elborult. Egy napon felesége megint kérlelni kezdte: béküljön ki a strázsamesterrel, mindig hűséges, jó embere volt, ilyen jelentéktelen eset miatt ne felejtse el többéves barátságukat; hiszen a megsebzett katona is kibékült vele.

A szerecsen nagy haragra gyúlt e szavakra:

- Olyan fontos neked ez az ember, Disdemona, hogy annyit törödsz vele? Sem testvéred, sem rokonod, hogy annyira sziveden viseld a dolgát!

- Nem akarlak megharagítani - felelte szelíd alázattal az asszony. - Csak az bánt, hogy elvesztetted régi, kedves jó barátodat. Nem olyan nagy a bűne, hogy gyűlölnöd kelljen őt. De nagyon forróvérűek vagytok ti, szerecsenek, hogy minden csekélységért előnt az indulat és bosszúra gerjedtek!

- Nem is tudod, mennyire igazat mondtál: ha valaki megsért, addig nincs nyugovásom, míg bosszúmat nem állom!

Az asszony nagyon megrémült e szavakra. Férje még sose heveskedett vele így.

- Jó szándék vezetett csak, hogy erről beszéljek - mondotta alázatosan. - Többé nem teszem szóvá, meg ne haragítsalak.

Disdemona újabb békítését a szerecsen úgy értelmezte, hogy felesége szerelmes a strázsamesterbe. Talán erre célzott múltkor a zászlótartó! Ez a gondolat teljesen felkavarta. Elment a zászlótartóhoz, követelte, hogy beszéljen nyíltan.

A gatzickó szegény Disdemona vesztét akarta. Eleinte húzódozott, mint aki nem akar kellemetlenségeket mondani, majd engedett a szerecsen unszolásának és így szólt:

- Mi tagadás, kínos szóvá tennem, mert - mondom - szörnyen fog bántani. De ha mindenáron tudni akarod, hát megmondom. Már csak azért is beszélek veled, mert kötelességem megvédenem az uram becsületét. Feleséged bizony szomorkodik, hogy a strázsamester eljátszotta jóindulatodat. Az asszonynak ugyanis nagy öröme telt benne, ha a vitéz úr házába jött, mivelhogy már terhére kezd lenni fekete színed.

A szerecsent vérig sértették ezek a szavak. Lelkébe fészkelődött a gyanú. Többet akart tudni. Rettenetes arccal kiáltotta:

- Nem tudom, mi tart vissza, hogy ki nem vágom pimasz nyelvedet! Hogyan merészelsz ilyen aljasságot mondani a feleségemről?

- Kellemetlen kötelességet teljesítettem. Nem vártam érte egyebet, generális uram - felelte a zászlótartó. - Nem érdemeltem meg ezt az igazságtalanságot, de megmondom egyenesen: úgy áll a dolog, ahogy értetted. Feleséged szerelmet színlel, port hint a szemedbe: nem látod, amit a vak is lát? Nincs is értelme, hogy titkolódzam! A strázsamester maga mesélte nekem a dolgot Disdemonával, mintha csak azért avatott volna titkába, hogy teljes legyen boldogsága. Ha nem félttem volna haragodtól - tette hozzá a zászlótartó - érdeme szerint fizetek neki: megölöm a galázatot!

A szerecsen rettenetes haragra lobbant:

- Ha ezzel a két szememmel nem bizonyosodom meg arról, hogy igazat beszéltél, úgy éljek: megtanítalak, hogy jobb lett volna némán születned!

- Könnyű lett volna bebizonyítanom, amikor még házába járt ez az ember. De hogyan mutassam meg most, amikor egy csekélységért elűzted magadtól? A strázsamester most bizonyára sokkal óvatosabban udvarol, mint eleinte, mikor kényelmesen járhatott házába. Mégis remélem: megmutatom szemtől-szembe, hogy igaz, amit nem akarsz elhinni.

Ezzel elváltak. A boldogtalan szerecsen, mint akit nyíl sebzett, hazament és várta a napot melyen a zászlótartó majd egészen megmutatja neki nyomoruságát.

Az átkozott zászlótartó zavarban volt, mert tudta, hogy a hölgy szeplőtlen életet él és már attól tartott, nem bírja elhitetni a szerecsennel galád hazugságát. De nem nyugodott addig, míg ki nem eszelt valami új gonoszságot.

Mint mondtam, Disdemona gyakran látogatta a zászlótartó feleségét és a nap egy részét vele töltötte. Észrevette a zászlótartó, hogy van Disdemonának egy keszkenője, amit az urától kapott. Finom mór hímzés díszítette és mindketten nagy becsben tartották. A zászlótartó elhatározta, hogy titokban elcseni ezt a keszkenőt és ezzel okozza Disdemona vesztét.

Volt a zászlótartónak egy hároméves leánykája: Disdemona nagyon szerette a gyermeket. Egy napon szegény asszonyka meglátogatta barátnőjét. Ennek gazember férje karjába kapta a kislányt és vitte Disdemonához. Ez mindjárt elvette tőle a kicsikét, kebléhez szorította; ezalatt a csirkefogó bűvészujaival ügyesen kihúzta Disdemona övéből a keszkenőt. A hölgy ezt

észre se vette. Később, mit sem sejtve, hazament, de másutt járt az esze, nem ügyelt arra, hogy hiányzik a keszkenő. Napok múlva kezdte csak keresgélni és nagyon megijedt, hogy nem találja. Félt férjétől, hogy szokása szerint megkérdi, hová tette.

A gonosz zászlótartó nyugodtan várt néhány napig, majd ellátogatott a strázsamesterhez és nagyra vaszul módját ejtette, hogy a keszkenőt az ágy fejénél, a párnán hagyja. Másnap reggel, mikor a strázsamester felkelt, a keszkenő leesett a földre. Ő rálépett és csak akkor vette észre. Sehogy se tudta elképzelni, hogyan került házába ez a holmi. Ráismert ugyanis, hogy ez Disdemona drága keszkenője. Nem akarta megtartani. Megvárta hát, míg a szerencsén elmegy hazulról, akkor a hátsó kiskapunál bekopogtatott házukba.

A balszerencse úgy akarta, hogy a szerencsén akkorra már vissza is fordult. Meghallotta, hogy kopognak a kapun. Kihajolt az ablakon és haragosan lekiáltott:

- Ki kopog?

A strázsamester megismerte a hangot, félt, hogy a szerencsén mindjárt lerohan és kárt tesz benne, hát válasz nélkül eliramodott. A szerencsén közben lefutott a lépcsőn, kinyitotta a kaput, az uccára lépett, körülnézett, de nem látott senkit. Erre visszafordult a házba. Rossz indulat háborgott benne; feleségéhez lépett és megkérdezte, ki kopogtatott odalent.

- Igazán nem tudom - felelte az asszony. De a szerencsén így szólt:

- Nekem úgy rémlett, mintha a strázsamester lett volna.

- Bizony nem tudom, ő volt-e vagy más - erősgette a hölgy.

A szerencsénben csak úgy forrt a harag, de erőt vett rettenetes indulatán. Addig türtőztette magát, míg a zászlótartóval nem beszélt. Nyomban hozzásietett, elmondta, mi történt s kérte, faggassa ki a strázsamestert, tudjon meg mindent. A zászlótartó örült a dolgok ilyen alakulásának és mindent megígért.

Egy napon valóban találkozott a strázsamesterrel és úgy rendezte, hogy a szerencsén megfigyelhesse őket, amint beszélgetnek. Az asszony szóba se került köztük. A zászlótartó megjátszotta a komédiát. Valamit mondott, hangosan nevetett rajta, majd úgy tett, mintha módfelett elcsodálkoznék. Minden mozdulatával megdöbbenést játszott, mint aki hihetetlen dolgot hall. Mihelyt elváltak egymástól, a szerencsén a zászlótartóhoz sietett és faggatta, mit mondott neki a másik. A zászlótartó előbb szabadkozott, majd így szólt:

- Nem tagadja, valahányszor elmentél hazulról és elég időt hagytál nekik: enyelgett a feleségeddel. Mikor utoljára nála volt, megajándékozta a keszkenőjével, amit nászajándéknak kapott tőled.

- Világos, minden úgy van, ahogy a zászlótartó mondja, ha feleségemnek nincs meg a keszkenője - gondolta a szerencsén.

Ebéd után beszélgetni kezdett az asszonnyal és elkérte a keszkenőt. A boldogtalan hölgy régóta rettegett már ettől a pillanattól: arca pipacsvörös lett. Ura ezt rögtön észrevette. Ő azonban, hogy elrejtse pirulását, a ládafiához sietett és kutatni kezdett benne. Majd hosszú keresgélés után így szólt:

- Nem tudom, hol lehet: most sehol sem lelem. Talán bizony nálad van?

- Ha nálam volna, miért kérném tőled? Majd nyugodtan megkeresed máskor - mondta a szerencsén és elment hazulról.

Most már csak azon törte a fejét, hogyan ölje meg az asszonyt és szeretőjét, anélkül, hogy halálukért bűnhődnie kelljen. Éjjel-nappal ez járt a fejében; felesége is észrevette, hogy furcsán viselkedik. Gyakran kérdezte tőle:

- Mi bajod? Miért nyugtalankodsz? Máskor vidám voltál, most egyre búslakodsz?

A szerencsen ezer kifogást talált, de feleségét nem tudta megnyugtatni. Disdemona nem gondolhatta, hogy ura őreá haragszik, mert semmit se vétett ellene. Inkább attól félt, hogy nagy odaadása miatt az ura már ráúnt. Sokszor panaszkolta barátjának:

- Nem tudom, mit gondoljak az uramról! Mostanáig csupa szerelem, csupa gyöngédség volt, de pár napja úgy megváltozott, hogy rá se ismerem. Félek, félek: majd még példa leszek a fiatal lányok előtt, miért nem szabad férjhezmennünk családunk ellenére. Talán még rajtam okulnak az olasz asszonyok, hogy ne válasszanak idegen fajtájú, szokású, hitű élettársat maguknak. Az én uram a te uraddal meg szokta beszélni dolgai: kérek, ha megtudsz valamit, amivel útbaigazíthatnál, szólj nekem, segíts rajtam!

Szegény Disdemona zokogva mondta e szavakat. A zászlótartó felesége mindent tudott. Gazember férje saját feleségét akarta felhasználni Disdemona elvesztésére - de rá nem vehette. Szólni azonban nem mert, rettegett a férjétől. Csak ennyit mondott:

- Vigyázz, Disdemona, hogy férjed gyanúba ne vegyen! Azon légy, hogy mindig hűséges, szerelmes asszonyának lásson.

- Lesz rá gondom - mondta Disdemona. - De én már semminek se tudok örülni!

E napok alatt a szerencsen mindenképpen bizonyosságot keresett arra, amit maga se hitt. Sürgette a zászlótartót, mutassa meg, hogy Disdemona keszkenője a strázsamesternél van. Ez bizony nem ment könnyen, de a szerencsen nem tárgított.

A strázsamester házában szolgált egy ügyes szobaleány. Remekül hímzett reimsi vásznon. A szobaleány látta a keszkenőt és nagyon tetszett neki. Hallotta, hogy visszaadják Disdemonának, hát gyorsan hímzett magának egy hasonlót. Az ablaknál állva öltögetett a hímzésen: a zászlótartó egyszer arra ment az utcán és meglátta. Nosza, rögtön a szerencsenért ment és megmutatta neki Disdemona keszkenőjét.

Most már biztosra vette a szerencsen, hogy felesége megcsalta: a zászlótartóval elhatározták, hogy megölik az asszonyt meg a szeretőjét. Megbeszélték, hogyan viszik végbe: a szerencsen kérte a zászlótartót, ölje meg ő a strázsamestert - örökre hálás lesz érte. Ez azonban nem hajlott mindjárt a szóra, mert roppant veszedelmes, kínos vállalkozás volna eltenni láb alól a vitéz, óvatos strázsamestert. A szerencsen azonban addig kérlelte, annyi pénzt adott neki, míg végül is megígérte, hogy megkísérli.

Egy este a strázsamester éppen valami lánytól jött; a koromsötétben kilépett a házból és belebotlott a zászlótartóba. Ez kivont törrel várta. Lábába szúrt. Jobb combjába hatolt a tör és a szerencsétlen elbukott. A zászlótartó gyilkos szándékkal rávetette magát, de a strázsamester megszokta a vért, a settenkedő halált. Bátran kihúzta combjából a tör, mit sem törődve sebével, felemelkedett, védekezni próbált és hangosan kiáltotta:

- Gyilkos!

Összezsúródtak erre az emberek. A közelben elszállásolt katonák is odasereglettek. A zászlótartó megrettent, hogy elfogják és menekülésnek eredt. De csupán vargabetűt írt le, aztán megfordult és futott ő is a zaj irányába. Keresztülfurakodott a tömegen, hát látja, hogy a sebesültnak le van metszve a lába. Gondolta, ha meghalt, ha nem: ez az ember úgyse marad soká életben. Ettől nagy jókedve kerekedett, mégis úgy jajveszékelt a sebesült mellett, mintha az édestestvére volna.

Az éjjeli támadás híre reggelre az egész városban elterjedt. Disdemonának is fülébe jutott. Az asszonyka jóhiszeműségében nem gondolhatta, hogy ebből baja támad és nagyon szánakozott a szegény emberen.

A szerencsen éppenséggel balra magyarázta viselkedését. Felkereste a zászlótartót és így szólt hozzá:

- Hallod-e, a feleségem úgy búslakodik a strázsamester esetén, hogy majd elmegy az esze.
- Nem csodálom, hiszen lelke gyönyörűsége volt a szerencsétlen!
- Mi? A lelke gyönyörűsége? - fakadt ki a szerencsen. - Kitépem lelkét a testéből! Ne legyek férfi, ha el nem pusztítom a világból ezt a cudart!

Meghányták-vetették ketten, hogy méreggel vagy késsel emésszék-e el az asszonyt, de egyik mód se volt a szerencsen ínyére. Így szólt aztán a zászlótartó:

- Kieszelttem valamit. Neked is tetszeni fog és csöppet sem lesz gyanus. Ódon házad ágyasházának gerendája csupa repedés. Homokot töltünk egy harisnyába és addig ütjük Disdemonát, míg vége. Nyoma se lesz testén az ütlegeknek. Ha nincs már benne élet, rádobunk a mestergerendából egy jókora darabot, betörik a feje és mi azt mondjuk, hogy a korhadt fa zuhant rá, az ölte meg. Senki sem gyanakodhat rád, azt hiszi majd mindenki, hogy véletlen baleset okozta feleséged halálát.

Tetszett a szerencsennek a kegyetlen tanács. Már csak kedvező alkalomra várt. Egy éjjel a zászlótartót elbújtatta az ágyasházba nyíló kamrában, aztán a feleségével ágyba feküdt. Mint megbeszélték, a zászlótartó kint a kamrában matatni kezdett. Meghallotta ezt a szerencsen és így szólt feleségéhez:

- Hallod a zajt?
- Hallom - felelte az asszony.
- Kelj fel, nézd meg, mi az.

Szegény Disdemona felkelt. Ahogy az ajtóhoz ért, kilépett a kamrából a zászlótartó. Nem tétozott: idegei erősek voltak, természete kemény. Fogta a harisnyát és kegyetlen ütest mért az asszony koponyájára. Disdemona hanyatvágódott, már alig lélegzett. De elhaló hangon a szerencsent hívta segítségül. Az felkelt ágyából és így szólt hozzá:

- Te cudar, most megkaptad méltó jutalmadat! Így jár a csalfa asszony, ha urának szerelmet színlel és közben felszarvazza!

E szavakra a boldogtalan hölgy már tudta, hogy ütött utolsó órája. A zászlótartó még egy ütest mért rá. Disdemona a mennyei igazságszolgáltatást hívta tanúbizonyságul, hogy sose szegte meg hitvesi hűségét: Istenhez fohászkodott, segítse meg, mert itt a földön nincs igazság.

Ekkor az elvetemült zászlótartó harmadszor is rásújtott. A két férfi ágyba fektette a szétzúzott fejű Disdemonát, majd tervük szerint rádobtak egy korhadt gerendát. A szerencsen aztán segítségért kezdett kiáltozni, hogy összedől feje fölött a ház. Összecsdültek a szomszédok, mindenki látta, hogy a mennyezet leszakadt és a gerenda alatt holtan találták az asszonyt. Mindenki megsiratta a szelíd, kedves hölgyet. Másnap a város nagy gyásza közepette eltemették Disdemonát.

Isten igazságos bírása az ember szándékainak és úgy rendelte, hogy ez a nagy gazság elnyerje méltó büntetését. A szerencsen jobban szerette feleségét mint tulajdon életét és mikor már elvesztette, keservesen vágyakozni kezdett utána. Kereste mindenfelé a házban és szinte magánkívül volt fájdalomában. Egyre furkált benne a gondolat, hogy a zászlótartó bűne miatt vesztette el feleségét, élete minden örömét, önönmagát is. Szörnyen meggyűlölte a gazfickót, rá sem tudott nézni. Ha nem fél Velence urainak igazságtevő hatalmától, titokban megölte volna. De nem akarta kockára tenni életét. Egyebet nem tehetett: megfosztotta zászlótartói tisztétől és többé nem állt vele szóba. Halálos ellenségekké váltak.

Az elvetemült zászlótartó a szerecsen megrontásán törte fejét. Felkereste a strázsamestert. A vitéz mégis felgyógyult és lemetszett lába helyett falábon bicegett. A zászlótartó így szólt hozzá:

- Itt az idő, hogy bosszút állj levágott lábadért. Jöjj velem Velencébe és megmondom, ki volt az a gazfickó. Itt azonban nem beszélhetek. Tanunak hívhatsz a bíróság elé.

A strázsamester addig a napig se tudta, hogyan esett rajta ez a nagy sérelem. Megköszönte a zászlótartó jóindulatát és együtt Velencébe hajóztak. Megérkezésük után a zászlótartó azzal a mesével állt elő, hogy a szerecsen csonkította meg bajtársát, mert fejébe vette, hogy az Disdemonával hált; ezért feleségét is meggyilkolta, aztán elhíresztelte, hogy a leomlott gerenda ölte meg. A strázsamester erre bevádolta a szerecsent a Signoria előtt. Tanunak a zászlótartót állította s ez azt vallotta, hogy mindkét vád igaz: a szerecsen őt akarta rávenni, hogy végezzen a szerencsétlenekkel, aztán embertelen féltékenységi dühében ő maga ölte meg feleségét. Neki megvallotta, hogyan hajtotta végre borzalmas tettét.

Midőn Velence urainak tudomására jutott a barbár vezérkapitány kegyetlenkedése városuk egyik hölgyével, parancsot adtak, hogy Ciprusban tartóztassák le a szerecsent. Velencébe hozatták és nehéz kínvallatással akarták igazmondásra bírni. A szerecsen azonban nagy lelki-erővel tűrte a kínzást, mindent tagadott, semmire se mentek vele. Állhatatos tagadása megmentette a haláltól, de hosszas raboskodás után örök száműzetésre ítélték. Idegen földön feleségének rokonai később meggyilkolták. Így vette el méltó büntetését.

A zászlótartó pedig visszatért hazájába. Ott azonban tovább folytatta acsarkodásait. Bevádolta egy bajtársát, hogy fel akarta őt fogadni ellensége meggyilkolására. Az illetőt elfogták és nagy kínzások között vallatni kezdték. Ez tagadta: nem igaz, amivel vádolják. Ekkor vallatóra fogták a zászlótartót is, szembesítették a vádlottal, őt is megkínózták kötéllal, úgyhogy minden belső része összetört. Aztán kiengedték a börtönből, hazavitték, otthon aztán nyomorultan meghalt.

Így torolta meg Isten Disdemona ártatlan halálát.

És mind e történetet a zászlótartó halála után saját hites felesége beszélte el; mindenről tudott és úgy mondta el - ahogyan nektek én is elmeséltem.

AZ ÁLARCOS HÖLGY

- Matteo Bandello (1485-1561) -

Élt egyszer Milánóban egy nemes úrihölgy, aki már huszonkét esztendő korában özvegy-ségre jutott. Erős volt, fiatal, nagyon gazdag és igen szép. Mégis elhatározta, hogy többé nem megy férjhez. Volt egy kisbabája, alig esztendőske. Halálos ágyán az ura úgy végrendelkezett, hogy egyetlen fiacskája legyen minden javának örököse. Feleségére ötezer tallért hagyott, de a többi vagyon felett is teljes hatalommal rendelkezhetett, senkinek számadással nem tartozott, éppen csak el nem adhatta és el nem zálogosíthatta ingatlanait.

Az özvegyen maradt szépasszony idejét fiacskája nevelésének szentelte. Pompás palotában lakott; gyönyörű berendezése párját ritkította, hát még a szebbnél-szebb szövött kárpitok, keleti szőnyegek, ágyasházában a nyoszolyák gazdag, habkönnyű díszítése. Remek fogatot tartott, négy gyorslábú nemes paripával. Bár korántsem volt annyi cselédsége, mint ura életében, most is sokan álltak szolgálatában: az öreg kulcsár, aki még apósát és urát szolgálta kint a birtokon, az ispán, egy vén főkomornyik két lovással és néhány apróddal. Volt néhány szobalánya is, meg a dajka és az inas. Az úrnő parancsára a háznép minden este illő időben tért nyugovóra, ki-ki a maga kamrájában. Éjjelre a palota kapuját bezárták s a kulcsokat esténként őrizetre az úrnőhöz vitték fel az ágyasházba.

Így élt csöndesen, nagy tisztességben a szép asszony. Nagyritkán látogatta meg rokonait, más társaságba meg éppenséggel nem járt. Magányosan teltek napjai. Mégis egész sereg udvarló sürgölődött a nagyrangú, szép, fiatal özvegy körül, mivel nagy hozománya és jövedelme volt. Azt is tudták, hogy sokezer tallér hever a ládjában és nagy bevételei mellett keveset költ magára. Nem csoda hát, hogy annyi nemesember járt utána: ki azért, hogy udvarolhasson, hogy kedvére gyönyörködhessen szépségében - ki azért, hogy feleségül vegye. De hiába próbálkozott mind. A szép asszony tudni se akart róluk, egyre csak azt bizonygatta, hogy boldogult uránál kedvesebb, gyöngédebb ember úgyszincs a világon és úgyse szeretheti őt úgy senki más. Miért kísérletezzék új házassággal? Hátha valami kiállhatatlan, gyanakvó, féltékeny férjet talál, akin nevetnek a szomszédok és akitől retteg a ház: ilyen emberrel idő múltán nem jó együttélni.

Erősen kitartott elhatározása mellett: semmibe vette kérőit, udvarlóit; egy se dicsekedhetett, hogy kedvesebb hozzá, mint a többihez. Ura halála óta már két év telt el, de a szép asszony szíve egyszer sem gyúlt lángra. Szinte lenézte az összes embereket: de hiába vetette meg ridegen a szerelmet - Ámor isten győzedelmeskedett rajta.

Történt egyszer a Boldogságos Szűzanya szeplőtelen fogantatása ünnepén, hogy a teljes búcsút nem a székesegyházban, hanem az Ospedale Maggiore-ban osztották. A szép hölgy is elment, hogy részesüljön a búcsúban. A templomban egy nemes urat pillantott meg: közéletben állt. Az asszony teljes bűnbocsánatért jött ide, de mire megnyerte a feloldozást - szíve egyszerre megtelt forró szerelemmel. Csak nézte, nézte a szép, szelídarú, nyílttekintetű, gazdagöltözetű, előkelő ifjút és sehogyse tudta levenni róla pillantását. A nemes úr azonban ügyet se vetett rá. Az asszony majd meghalt a vágytól, hogy az ifjú feléje forduljon, mert csodálatos gyönyörűsége telt volna abban, ha a szemébe nézhet. Ekkor a patikus lépett a lovaghoz és beszélgetni kezdett vele. A szép hölgy ismerte a patikust, mert úgy vásárolta a medikamentumot, mint más az édességet. A patikus meg az ifjú beszélgetése hosszúra nyúlt. Látván, hogy csak nem érkeznek el mondanivalójuk végére, a szép hölgy magához intette inasát, aki tiszteletteljes távolságban állt mögötte. Halk hangon megkérdezte, ki az az úr, akivel a patikus beszélget.

- Nem ismerem, úrnőm - felelte az inas.

- Tudd meg a nevét! - parancsolta az úrnő.

Az ifjú nemsokára eltávozott; úrnője parancsára az inas a nyomába szegődött és követte. És amint így az idegen nyomában járt, találkozott egy jóbarátjával: egy hordárral. A hordár városszerte ismert minden házat, és mindenkiről tudta, kicsoda. Így hát tőle kérdezte meg, ki ez az úriember, aki előttük megy három szolgálval. Ismeri-e?

- Meghiszem azt! Sokszor megfordulok házában. Ezer megbízásában is eljárak hetenként.

És mindjárt megmondta teljes nevét és hogy melyik uccában van a háza.

- Ejnye, nagyot tévedtem! Megszólalásig hasonlít valaki másra, annak néztem - mondta erre az agyafúrt inas, hogy a hordár gyanút ne fogjon.

Hazaérkezvén, úrnőjének mindenről beszámolt. A szép hölgy rögtön tudta, ki az az ismeretlen idegen, mert megboldogult ura is gyakran emlegette ennek az előkelő, gazdag, nemeslelkű lovagnak nevét.

A szép asszony ezután gyakran állt palotája ablakában és nézte, vajjon jár-e az ifjú az ő uccájában. Szerencséje volt. Az ifjúnak egy pörös ügyben gyakran kellett a törvénybíró palotájába mennie, a legrövidebb út pedig az özvegyasszonyka háza előtt vezetett. A szép hölgy ezt hamar észrevette és mérhetetlenül megörült neki. Ezentúl gyakran látta az ifjú jövését-menését. Megfigyelte, mindig magányosan jár, hacsak ügyvédje, vagy a jegyző nem csatlakoztak hozzá. Ha lóháton tűnt fel valahol a városban, akkor is mindig egyedül volt.

A szép asszony gyakran kikocsizott hintóján a zöldbe, ilyenkor is találkozott vele, de másként sose látta, csak egyedül. Nem is igen vitt magával mást, mint egy apródot vagy két-három szolgát, ámbár házában nagy cselédséget tartott. Ez a szerénység nagyon tetszett a szép hölgynek és örült, hogy az ifjú jóformán senkivel sem érintkezik. Valahányszor találkoztak, akár hintóban ült, akár gyalogosan sétált, az ifjú levette süvegét és fejét meghajtván, a nemesemberek szokása szerint, mély tisztelettel üdvözölte az asszonyt. A szép hölgy illendő fejhajtással, vagy mély bókolással adta meg a kellő tiszteletet mindenkinek, aki üdvözölte, aszerint, hogy kinek mi volt a rangja. Fogadta az ifjú köszöntését is, de olyan tartózkodóan, senki se vehette észre, hogy jobban kedveli másoknál. Szívből szerette az idegent, de mert okos volt és óvatos, egyetlen mozdulattal se árulta el szerelmét. Pedig végtelenül tetszett neki az ifjú... Égett forró szerelme tüzeiben, vágyakozott és epekedett, bár szeretné az ifjú is őt. De hogyan merje ezt megírni, vagy megüzenni neki? Hiszen jóformán még rápillantani sem mert. Napokig vívódott magával, vágyban égett, de hallgatott és nem tudta, mit tegyen.

A szerelem azonban leleményes: a szép hölgy végül is kieszelt valamit, hogyan örvendezhetne az ifjúval s ez mégse lássa arcát, mégse tudja meg, kicsoda. Ilyen eset talán meg nem esett, mióta világ a világ. Milyen ravasz és milyen ügyes az asszony! Azzal kezdte, hogy titkába beavatta a dajkát meg inasát: két hűséges cselédjének nagyon okosan értésére adta, hogy semmiképp sem akar újból férjhez menni. De oly fiatal és törekény! Keményen küzdött eddig a kísértés ellen, szembeszállt minden csábítással - de mit ér így az élet? Vágya mindennél erősebb, meg kell találnia a boldogságot! Becsületén azonban csorba ne essék: ezért titokban kell fiatal, jóerkölcsű udvarlót keresnie, aki elszórakoztatja. Megmondta cselédeknek, hogy már talált is ilyet és pontosan kioktatta inasát, mit csináljon.

Éppen a farsang vidám napjait éltek, mikor mindenki álarcot ölthet. Egy év telt el, mióta az özvegyasszonyka megpillantotta az Ospedale Maggiore-ban a szép idegent és azóta folyton csak szerelmére gondolt. Egy napon aztán megparancsolta inasának, öltön álarcot, keresse meg a lovagot és beszéljen vele. A hűséges cseléd vett egy girhes gebét, lóháton bejárta az

egész várost, míg végre találkozott a lovaggal, ki telivér paripáján kószált a városban és egymagában mulatozott.

Az inas hozzáléptetett és megszólította:

- Uram, kegyes engedelmeddel, beszélni szeretnék veled!

- Szívesen meghallgatlak - felelte az ifjú és megkérdezte, kicsoda ő.

- Hogy én kicsoda vagyok, el nem árulhatom neked, uram. De hallgasd meg, mit mondok. Van itt a városban egy gyönyörű szép nemes úrihölgy: a szerencse dús földi javakkal áldotta meg őt. Ez az úrnő forró szerelemben ég kegyelmedért. Úgy szereti, ahogy férfit asszony soha még nem szeretett. Lovagias, erényes, okos ifjúnak tartja kegyelmedet, mert ha másképp vélekednék, a világ minden kincséért se kívánná ismeretségét. Tudja azonban, hogy a legtöbb fiatalembernek szalma van a fejében és jár a szája, mint a kereplő. Elég, ha rájuk néz egy asszony és telebeszéli a várost, kikiabálja a piactéren meg a templomban. Az úrhölgy próbára akarja tenni kegyelmedet, vajjon állhatatos, hűséges, titoktartó-e. Kéri, jöjjön el hozzá éjszaka, de úgy, hogy kegyelmed ne láthassa, ne ismerhesse meg őt. Ha úgy tetszik, holnap este három vagy négy órával napnyugta után várjon ezen az utcasarkon s én álarcosan eljövök kegyelmedért. Ha akarja, fegyverbe is öltözhetik. Mihelyt csatlakozom, kámzsát borítok lovag úr fejére, mert nem szabad tudnia, merre vezetem. Ne féljen, nem csalják kelepcébe: Lombardia legelőkelőbb, leggyönyörűségesebb ifjú hölgyének ágyába fektetem. Gondolja meg jól a dolgot és aszerint cselekedjék!

Így szólt az inas, majd elügetett; útját elhagyott kis uccákon át vette.

Az ifjú lovag pedig csak állt és agyában ezer gondolat kóválygott. Egészen megzavarodott, nem tudta, mit képzeljen, hogyan viselkedjék ilyen esetben.

- Talán valamely ellenségem kínál csalétket és mérget rejt benne - gondolta. - Talán birkamódra vágóhídra vezetnek. Vagy valami szutykos nőszemély mellé fektetnek... Tudtommal ugyan nincsenek ellenségeim. Nem sértettem meg se kicsit, se nagyot. El nem képzelhetem, ki lehet az a nő, akinek vérért lánggra gyújtottam. Az iménti ember mondotta, hogy akár jól fel is fegyverkezhetem. De ha kámzsát húznak fejemre, hogyan lássam, ha megtámadnak? Ki hallott már ilyen mesét, hogy egy nő forró szerelemre gyulladjon és ne akarja, hogy kedvese lássa? Nem tudom, mi lehet mögötte! Azt képzelhetem, hogy egy édes, puha kis nőt ölelek, pedig valami mosdatlan némbert tartok a karomban, akit a város bármely csirkefogója megkaphat!

Ilyen gondolatokat forgatott fejében a lovag. Örült képzelődéssel telt az idő és nem tudta, mitévő legyen. Napnyugta után két órával vacsorához ült, de alig evett valamit, arra gondolván, mi következik ezután. Végül mégis úgy döntött, hogy elmegy. Három órával napnyugta után jól felfegyverkezve a megbeszélt találkozóra ment. Néhány pillanatig várt csak, már is jött az inas. Köszöntötte a lovagot, majd kámzsát húzott a fejére. Aztán így szólt:

- Kapaszkodjék meg, uram, félkezével a kabátomba és kövessen!

Zegzúgos uccákon jártak, hol jobbra, hol balra kanyarodva, hol ellenkező irányba haladva. Az inas sokszor készakarva tévesztette el az utat. Végül is eljutottak az özvegyasszony házához. Az inas pompás földszinti terembe bocsájtotta be a lovagot; finoman, gazdagon díszített nyoszolya állt benne, körülaggatva dús, nehéz függönyökkel; rajta két gyönyörű bíborselyem párna, melyet mesteri kéz színarany szállal át meg át öltögetett; szívesen odafeküdt volna bármely hatalmas király. A terem minden sarkát beillatosították; édes, finom, jó szagok terjengtek a levegőben. A kandallóban lobogott a tűz és egy kis asztalkán ezüst gyertyatartó állt, benne hófehér kis viaszgyertya égett. Egy másik asztalka tarka színekből szőtt, arany- és selyemszálakkal gyönyörűen kihímzett selyemtakaróval volt leterítve; rajta szép rendben

elefántcsont és ébenfésük, a szakáll és a haj fésülésére; szebbnél szebb hajhálók és fésülködéshez való köpenyegek, finomabbnál finomabb törülközők kézmosáshoz. De mit szólnak a terem falának pompás díszítéséről? Kárpit helyett aranyszállal szőtt brokát borította a falat: a brokátszövetekbe a halott férj s az özvegy őseinek címere volt beszőve. De az óvatos özvegyasszonyka művészi ízlésű, finom és gazdag hímzéssel takarta el a falat, hogy kedvese a családi címerekből se ismerhessen rá. Az egyik asztalkára finomabbnál-finomabb majolika tálacskákba sokféle nagyszerű, drága édesség volt készítve, meg illatos, ritka montegriantino-i borok.

Amint a terem ajtaja becsukódott a lovag mögött, az inas levette fejéről a csuklyát és így szólt:

- Kegyelmed bizonyára fázik. Melegedjék a tűznél, hogy jól érezze magát.

És borral kínálta, meg süteménnyel.

- Köszönöm - mondta az ifjú. Most azonban nem akart enni-inni, csak a kandalló tűzénél melegedett, várt és bámulta a gazdagon díszített termet. Nem tudta, mit gondoljon. Végtelenül elcsodálkozott, amint apránként szemügyre vette a királyi pompával kidíszített szoba minden részletét. Úgy gondolta, a ház úrnője Milánó legelső asszonyai közé tartozik.

Midőn a tűznél már megmelegedett, az inas ezüst ágymelegítővel tapintatosan felmelegítette a nyoszolyát, majd segített a loagnak a vetkőzésnél és ágyba fektette. Alig bújt a takaró alá, megnyílt az ajtó és belépett az asszony: arcát álarc fedte. Karmazsinnal szegélyezett, hosszú, fekete damasztelyem köntöst viselt, mely finom aranyrojtokkal volt díszítve, alatta gyönyörűen hímzett, aranyszövésű ing volt az öltözete. Dajkája vele jött; ezt is álarc takarta. Levetköztette úrnőjét. A kalandos lovag sóvár tekintete rátapadt az asszony alakjára, hosszú, széptagú, arányos testére, hófehér vállára, finoman domboruló, kerek keblecskéire, melyeket mintha mesteri kéz formált volna. És nézte a nő szép, puha, rózsaszínű húsát. Az asszony levetközött, az ifjú mellé feküdt, de hozzá sem ért, az álarcot se vette le. Az inas és a dajka gondosan befedték a tüzet, már a parázs se világított a szobában. Aztán a gyertyát is eloltották, kimentek a szobából és bezárták maguk mögött az ajtót.

Az asszony ekkor levette az álarcot, maga mellé tette a párnára és barátságosan így szólt az ifjúhoz:

- Kedves uram, add ide kezedet!

A lovag hódolattal nyújtotta kezét az asszonynak és érezte, hogy annak gyönyörű keze milyen puha és finom. Ekkor ereiben forrósodni kezdett a vér. Csöndben várta, hogy a másik mit mond. Megszólalt az asszony:

- Kedves uram, két szemem fényénél is drágább vagy nekem! Ne csodálkozzál, hogy titkon kellett idejőnnöd. Mondom neked, mindaddig nem tudhatod meg, ki vagyok, míg meg nem bizonyosodtam hűséges hallgatásodról, titoktartásodról. Figyelmeztetlek, szót se ejts arról, miként vezettek ide, mert ha meghallom, hogy bármit is kérdeztél, vissza többé nem térhetsz. Kívánom, ne kutasd, ki vagyok. Ha te engem így szolgálsz, örökre a tied vagyok s életemben nem szeretek más férfit, csak téged.

A lovag megígérte, hogy a hölgy minden kívánságát teljesíti, még annál is többet, ha parancsolja.

Az asszony ekkor kedvese karjába simult...

Pirkadat előtt egy órával bejött a szobába az inas meg a dajka; tüzet gyújtottak a kandallóban. Mindketten álarcot viseltek.

Még meg se nyílt az ajtó, az asszony hallotta lépteiket, álarca után nyúlt, felöltötte, majd így szólt kedveséhez:

- Ébredezz, uram, ébredezz; ideje felkelned!

A lovag felöltözött, magára vette fegyverzetét és búcsút vett az asszonytól. Az inas kerülő utakon ismét ugyanarra a helyre vezette, ahol találkoztak. Levette róla a kámzsát, majd mellékuccákon át visszatért.

Hét esztendeig folyt így ez a szerelem mindkettőjük nagy gyönyörűségére és a lovag mérhetetlenül boldog volt. A kegyetlen sors azonban úgy akarta, hogy a szerelmesek ne éljenek sokáig egymásnak. Alattomos, heves láz támadta meg a nemes lovagot. Hiábavaló volt az orvosok minden tudománya: nem tudták megmenteni. Hét nap alatt elpusztult. Halála vetett véget ennek a szép, szemérmetes szerelemnek, asszonya végtelenül nagy fájdalmára, ki azóta is éjjel-nappal keserves könnyekkel síratja.

A novelláknak a fordító adott címet. Eredetiben többnyire nincsen címük, vagy olyan hosszú, hogy a könnyebb áttekintés céljából, de nyomdatechnikai okokból is mellőzni kellett.

A NOVELLINOBÓL: A *TOLOSAI ORVOS*

A kötet teljes címe: *Novellino - Ciento novelle antike - Libro di novelle e di bel parlar gentile* (Novelláskönyv - vagy - Száz régi novella - Az előkelő szép szó könyve) a legrégebb novella-gyűjtemény, mely a 13. században keletkezett; első ismert szövege a 14. századból való. A közölt adomaszerű kis történet a középkori polgári társadalom egy darabját mutatja meg élesen felvillanó világításban.

IACOPO PASSAVANTI: *LÁTOMÁS*

A középkor emberének misztikus büntudata, skolasztikus gondolatmenet-formákba álcázott erotikája izzik ebben a kis remekműben, a *Specchio della vera penitenza* (Az igaz penitencia tükré) egyik darabjában, melynek kézírata alig húsz évvel Dante halála után, Boccaccio Dekameronjával egyidőben keletkezett. A szenvedélyesen szűkszavú, egyetlen lendülettel előretörő előadás, a zárt, csiszolt forma meglepő az olasz próza gyermekkorában.

SER GIOVANNI FIORENTINO: A *DOGE LEÁNYA*

Il Pecorone (A birka) keretes elbeszéléséből (1378 körül). Címe a benne szereplő együgyű emberekre utal. Témája már Herodotosnál is megtalálható, a Rampsinitos egyiptomi királyról és lányáról szóló regében. E ritka érdekességű novella magva szabályos bűnügyi történet, mintegy a detektivhistóriák korai, magányos őse. A doge viszi a detektiv szerepét, váratlan csattanóval bekapcsolódik a nyomozásba a nő is. A borzalmas és humoros elem vegyítése, a couleur locale, a szereplőknek lapos, hétköznapi társalgási nyelven való megszólaltatása a félévezreddel később megszületendő műfaj lehetőségeit sejteti.

FRANCO SACCHETTI: *VAKOK CIVÓDÁSA*

A *Trecento Novelle*-ből (Háromszáz novella, 1392 körül keletkezett). A középkor végén megizmosodó városi élet „alvilágából” meríti témáját ez a történet, mely szemben a hanyatló lovagkor elvont előkelőségével, egészségesen józan, földönjáró.

MASUCCIO SALERNITANO: *SIENAI SZERELMESEK*

A *Novellino*-ból (Novelláskönyv). 1460 előtt keletkezett. Az ős-Rómeó és Júlia: későbbi feldolgozásából Luigi da Porto: Romeo e Giulietta-jából merítette elbeszélését Bandello; az ő novellájának francia fordítása volt valószínűleg Shakespeare forrása. Kedvelt motívumát az olasz novellairodalomban még többen is feldolgozták.

GIOVAN FRANCESCO STRAPAROLA: *AZ ÖRDÖG HÁZASODIK*

Le piacevoli notti (Vidám éjszakák) Boccaccio-szerű keretes elbeszélésből. (16. század első fele.) Népies, zamatos, könnyed, szinte csevegő írásmódja a körmönfont, dagályos, hidegen-érzelgős renaissance-novellák áradatában egészen új, friss hang. Amit divatról, asszonyról, öltözködésről kedvesen odavet, meglepően örökéletű - mai.

AGNOLO FIRENZUOLA: *HÓEMBERKE*

A *Prima veste dei discorsi degli Animalì*-ből (Állatok beszélgetése, 16. század első fele). Spanyol közvetítésen át indus állatmesék (Pancsatantra) feldolgozása: a Hóemberke forrása azonban ismeretlen, valószínűleg Firenzuola leleménye és való történeten alapszik. Humora erősen népies ízű.

GIOVAN BATTISTA GIRALDI: *A VELENCEI SZERECSÉN*

Az *Ecatommiti* (Száz elbeszélés)-ből. 1528-1565 közt keletkezett. Shakespeare Othellójának forrása. A meseszöveg már bonyolultabb, de a hangsúly a külső történésről a szenvedélyek rajzára tolódik át.

MATTEO BANDELLO: *AZ ÁLARCOS HÖLGY*

Le Novelle-ből. Bandello (1485-1560) a cinquecento legtehetségesebb, legtermékenyebb novellistája. Az *álarcos hölgy* azon ritka és újszerű renaissance-novellák közé tartozik, hol cselekmény nincs, az író nem eseményeket mond el: egy szerelem, egy szenvedély belső történetét rajzolja. Bandello felfedezi az ember lelkét és ugyanekkor megnyílik szeme az ember mindennapi környezetére: házára, szobájára, bútoraira, ruhájára; használati tárgyainak színe, festői éneke van: érzi a levegő szagát. Mindez csak bimbózik még Bandelloban, de hallatlan irodalmi felfedezés. Mesteriek a történetbe beleszőtt kis interieur rajzok, a milánói arisztokrata hölgy szobájának hangulata, a kandalló tűzének elhamvadó világa, a téli reggel, a finoman izzó erotika.

K. M.